

AKTUÁLNÍ OTÁZKY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

SBORNÍK ZE VII. CELOSTÁTNÍHO SEMINÁŘE NRP
BRNO, 10. – 11. ŘÍJNA 2007

TRIADA

PORADENSKÉ CENTRUM, O.S.

Seminář Aktuální otázky náhradní rodinné péče organizuje
TRIADA-Poradenské centrum, o. s.

© TRIADA – Poradenské centrum, o. s., 2007

Obsah

Úvodem	5
Aktuální otázky náhradní rodinné péče: pěstounská péče – rizika, možnosti, vize PhDr. Eva Rotreklová	6
Současnost náhradní rodinné péče z pohledu MPSV Role MPSV v náhradní rodinné péči Mgr. Kristýna Kotalová	10
Inovativní prvky v odborné přípravě na přijetí dítěte do pěstounské péče a odborné služby pro pěstouny a rodiče Mgr. Veronika Hofrová, PhDr. Eva Rotreklová	12
Dítě mezi rodinou a institucemi – zkušenosti, závěry a výstupy z česko-francouzského pilotního projektu Příklad dobré praxe v mikroregionu Kladno Věra Bechyňová, DiS., Mgr. Marta Konvičková	20
Hostitelská péče – dnes a zítra PhDr. Miloslav Kotek, Mgr. Kristýna Kotalová	22
Co musíme udělat pro včasné propuštění dětí do náhradní rodinné péče MUDr. Drahomíra Peřinová	24
Příprava žadatelů o NRP PhDr. Michal Chytrý	27
Dítě na cestě mezi ústavní výchovou a rodinou (Projekt spolupráce při sanaci rodin dětí s nařízenou ústavní výchovou) PhDr. Lenka Průšová, Mgr. Tomáš Řezníček	29
Přístup sociálního pracovníka k dítěti PhDr. Dana Štěrbová, Ph. D., Mgr. Svatoslava Kalábová	31
Nové postupy a metody v mezinárodní adopci JUDr. Stanislava Kopecká	35
K některým právním aspektům náhradní rodinné péče: tzv. příbuzenská pěstounská péče Doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph. D.	39
Z práce poradního sboru MPSV ČR	47
Bc. Sophia Dvořáková, PhDr. Miloslav Kotek	47
Evropská úmluva o osvojení dětí (Evropská úmluva) Mgr. Petr Sedlák	52
Case law Evropského soudního dvora pro lidská práva Mgr. Petr Sedlák	55
Autoři příspěvků	62

**Na přípravě VII. celostátního semináře „Aktuální otázky NRP“
se podíleli členové programové rady:**

PhDr. Eva Rotreklová, Mgr. Veronika Hofrová, Mgr. Svatoslava Kalábová,
Antonie Bořová, Miriam Pallová, Ing. Kateřina Kmínková

a

členové organizačního výboru:

Miriam Pallová, Helena Ženíšková, DiS., Lenka Hřebačková, DiS.,
Ing. Kateřina Kmínková, Mgr. Gabriela Hybská, Mgr. Barbora Neveselá,
Erika Brunclíková, Ivana Bláhová, Dana Dočkalová, Ing. Dagmar Doušková

a další spolupracovníci.

Původní příspěvky v digitální formě jsou dostupné na www.triada-centrum.cz

Úvodem

VII. celostátní seminář programově navazuje na předchozí setkání nad aktuálními otázkami náhradní rodinné péče a stal se již tradičním setkáním pracovníků sociálně právní ochrany dětí z celé republiky.

Je to jedna z velkých příležitostí jak sdílet společné problémy, diskutovat nad otázkami, které přináší praxe, získávat nové nebo jiné pohledy a pro každého účastníka především možnost zamýšlet se nad konkrétními případy, reflektovat je v nových souvislostech, přejímat příklady dobré praxe a pracovat tak na vlastních přístupech které bude ve své praxi využívat. Práce v pomáhající profesi je specifická tím, že klade vysoké nároky na individuální přístup ke klientovi jako k člověku, kterého respektujeme a v jehož možnosti změnit aktuálně nepříznivou situaci věříme.

Naše shromáždění a dvoudenní diskuse, vnitřní monology, sdílení a vstřebávání nových myšlenek, potvrzení toho o čem přemýšlíme, na čem pracujeme, to vše jsou důvody proto, abychom se každý rok začátkem října v Brně setkali. Skutečnost, že mnozí účastníci přijali naše pozvání už poněkoličkáte, svědčí o tom, že takováto setkávání jsou nejen potřebná, ale nezbytná k tomu, aby se situace v náhradní rodinné péči a v celé oblasti sociálně právní ochrany dětí stále rozvíjela, především v každodenní praxi všech, kteří chtějí stále hledat nové možnosti jak pomoci dítěti zachovat jeho přirozené rodinné prostředí a jak mu ho nahradit v případech, že i přes poskytnutou odbornou pomoc a podporu, to není možné.

Pevně věřím, že v tomto směru celostátní seminář, který se konal ve dnech 10. a 11. října 2007, naplnil své poslání i očekávání zúčastněných.

PhDr. Eva Rotreklová
ředitelka TRIADA–Poradenské centrum o. s.

Brno, říjen 2007

VII. celostátní seminář
„Aktuální otázky náhradní rodinné péče“
zahájil JUDr. Otakar Motejl.
Ve svém vystoupení se vyjádřil
k otázkám sociálně-právní ochrany
dětí z pohledu veřejného ochránce práv.

Aktuální otázky náhradní rodinné péče: pěstounská péče – rizika, možnosti, vize

PhDr. Eva Rotreklová, TRIADA-Poradenské centrum, o. s.

Při přípravě letošního semináře jsme se soustředili na skutečně aktuální otázku náhradní rodinné péče a tou je péče pěstounská. Z naší každodenní praxe i z jednání se sociálními pracovníky, diskuse v odborné i širší veřejnosti, ale zejména v rozhovorech a při setkáních s těmi, pro které je pěstounská péče součástí jejich každodenního života, kteří řeší řadu problémů, včetně rozhodování o tom, zda přijaté dítě v jejich rodině bude žít i dále nebo se vrátí do péče ústavního zařízení, je zřejmá určitá *skepse* vůči pěstounské péči. Projevuje se pochybnostmi o efektivitě této formy náhradní rodinné péče z hlediska pomoci dítěti, které je umístěno mimo své přirozené rodinné prostředí.

Můžeme hovořit také o problému **selhávající pěstounské péče**, čímž máme na mysli situace kdy

- je dítě vráceno do ústavní výchovy po velmi krátké době po příchodu do pěstounské rodiny
- je pěstounská péče předčasně ukončena a dítě se vrací do dětského domova nebo je umístěno ve výchovném ústavu
- pěstounská rodina nedostatečně naplňuje jeho psychické potřeby a dítě se necítí plně přijato.

Dovolu mi proto několik poznámek a námětů k danému tématu, kterými bych ráda zahájila diskusi na toto téma s cílem podpořit pěstounskou péči jako smysluplnou formu náhradní rodinné péče, která však může plnit své poslání pokud bude jasně definována nejen v právní úpravě ale především ve svých metodických postupech a odborném zázemí.

1. Ideový základ – ochrana práv a respektování zájmů dítěte

1. Pro dítě je nejlepším prostředím **vlastní rodina**.
2. V případě, že dítě musí být umístěno mimo vlastní rodinu, je třeba využít všech možností a prostředků k tomu, **aby se dítě do rodiny mohlo vrátit**.
3. Pokud rodiče **nechtějí dítě** vychovávat a rozhodnou se pro udělení souhlasu s osvojením dítěte, je třeba poskytnout rodičům, osvojitelům i dítěti odbornou pomoc pro zvládnutí této traumatické situace.
4. Pokud rodiče **nejsou schopni** zajistit péči a výchovu dítěte, je třeba dítěti poskytnout náhradní rodinné prostředí, které mu zachová přirozené vazby a vztahy s rodiči a nahradí mu to, co jeho rodiče nejsou schopni poskytnout.

5. Pokud rodiče **nemají vhodné podmínky** pro zajištění potřeb dítěte, je třeba využít všech možností jak jim je pomoci zajistit.
6. Náhradní výchovné prostředí volit vždy jen za předpokladu, že **může naplnit potřeby dítěte aktuálně i perspektivně**.
7. **Neplatí, že vždy je pro dítě lepší rodina než ústavní zařízení.**

2. Prevence negativních situací v rodinách a separace dítěte od rodičů

- spolupráce OSPOD s odbornými pracovišti sociálních služeb – doporučení nebo uložení povinnosti rodičům využít **pomoci odborného poradenského zařízení pokud nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte, často se týká i péče o domácnost, otázky spojené s bydlením atd.** Odhaduje se, že zhruba **70% dětí žijících dlouhodobě v ústavních zařízeních je tam** umístěno ze sociálních důvodů.

Co je potřeba změnit :

- vybudovat síť odborných pracovišť pro poskytování sociálních služeb v oblasti sanace rodiny, ambulantních i terénních služeb
- na základě provedené sociální diagnostiky poskytnout multidisciplinární včasnou pomoc
- rozšiřovat sociálně aktivizační služby pro rodiny a terénní asistenční služby
- sledovat účinnost pomoci a změny v rodinně
- v případě podání **návrhu na vydání předběžného opatření na nařízení ústavní výchovy** – rozhodnutí udělat v týmu na základě analýzy situace rodiny, zvážit zda není jiné řešení, rozlišovat mezi tím, zda rodiče **nejsou schopni** o dítě pečovat nebo zda **nemají podmínky** pro řádnou péči.

Pro poskytnutí účinné pomoci a zvýšení šance na návrat dítěte do rodiny je třeba **konkrétně popsat důvody, proč bylo nutné umístit dítě mimo rodinu a co je třeba změnit, aby se dítě mohlo vrátit do rodiny.**

3. Práce s rodinou a dítětem po dobu výkonu ústavní výchovy a rozhodnutí o zařazení dítěte do evidence náhradní rodinné péče

Cíl: návrat dítěte do rodiny to znamená:

- odstranění důvodů a příčin kvůli kterým byla ústavní výchova nařízena (musí být konkrétně známy)
- udržování kontaktu, posilování vztahů a vazeb rodičů s dítětem, asistované setkávání

Týmová spolupráce

- rodiče dítěte, příp. širší rodina
- orgán sociálně-právní ochrany dítěte – opatrovník
- ústavní zařízení – kojenecký ústav, dětský domov
- sociální služby – odborné poradenství, sociálně aktivizační služby pro rodiny, terapeutická péče
- další organizace – bytový odbor, exekutor, probační a mediační sluba atd.

Podmínky

- rozšíření nabídky služeb a kapacity (možnosti komunitních plánů sociálních služeb) důraz – sociálně aktivizační služby pro rodiny, sociální poradenství, socioterapie, sociální rehabilitace
- případové konference
- supervize
- další vzdělávání sociálních pracovníků a pracovníků poskytujících sociální služby

4. Pěstounská péče

Cílem pěstounské péče je zajistit pro dítě, které musí být umístěno mimo rodinu náhradní rodinné prostředí a péči a to po dobu, po kterou rodiče nemohou péči a výchovu dítěte ze závažných důvodů zajistit. Pěstouni nahrazují rodičovskou péči, avšak nikoliv rodiče.

Současně je třeba využít všech možností k obnovení podmínek rodiny tak, aby se dítě mohlo vrátit do svého přirozeného rodinného prostředí. Institut pěstounské péče je určen pomoci dítěti, ale současně však v sobě zahrnuje ty činnosti, které mu umožňují zachování vztahů a vazeb s rodiči, sourozenci a širší rodinou.

Před zařazením dítěte do evidence náhradní rodinné péče musí být provedena kvalitní a kvalifikovaná sociální diagnostika, na jejímž závěru je možné dát odpovědi na otázky:

- Je pro dítě vhodné umístění do pěstounské péče?
- Jaké podmínky a schopnosti musí mít pěstouni, příp. pěstounská rodina, aby mohla saturovat potřeby dítěte, zejména psychické?

Teprve potom je třeba začít hledat pro dítě konkrétní rodinu. Domníváme se, že se to v řadě případů neděje a vychází se ze zavedeného přesvědčení, že je pro dítě vždy lepší rodina než ústav. V situaci, kdy je málo vhodných pěstounů, pak není vždy rozhodováno v souladu s opravdovými zájmy dítěte.

Odborné posouzení budoucích pěstounů pro účely zprostředkování je třeba prohloubit zejména z těchto hledisek:

- **motivace** k rozhodnutí o přijetí dítěte do pěstounské péče
  - při přijímání prvního dítěte
  - při přijímání dalších dětí

- **posouzení** aktuální situace **rodinného systému a změn** po přijetí dítěte
  - z hlediska aktuální vývojové fáze rodiny
  - změny role rodičů a přijetí nové role pěstounů
  - změny v sourozeneckých konstelacích
  - změny v širší rodině
  - přijetí dítěte sociálním prostředím rodiny

Závěr odborného posouzení by měl vždy obsahovat **podrobný rozbor – stanovisko jaké má rodina podmínky, předpoklady a zdroje pro přijetí dítěte** a jaké potřeby dítěte může naplnit, **nikoliv jaké požadavky mají pěstouni** na dítě.

K tomu, aby dítě bylo v rodině přijato, nestačí tolerovat ani připouštět, je třeba přijmout.

Odborná příprava na přijetí dítěte do rodiny

Za sedm let, kdy se odborná příprava na přijetí dítěte stala ze zákona povinností se zcela zřetelně ukázalo, že je to naprosto nezbytná podmínka pro

- absolvování přípravy = příležitost nikoliv jen povinnost
- formy odborné přípravy, je třeba rozlišovat i po stránce obsahové :
  - a) pro budoucí osvojitele, resp. páry, které doposud dítě nemají
  - b) pro budoucí pěstouny – v rodině děti vyrůstají, vlastní nebo přijaté
  - c) skupinová příprava – alespoň jednou každý pěstoun i osvojitel
  - d) individuální příprava – rozšiřující, zaměřena konkrétně na specifické podmínky rodiny nebo dítěte, především u pěstounů

Odborné služby, doprovázení a vzdělávání v průběhu pěstounské péče

1. po přijetí dítěte – **adaptační fáze – 1 rok**
  - a) přijaté dítě
  - b) děti v rodině
  - c) pěstouni – posílení jistoty v nové roli
  - d) rodiče dítěte – zpracování nové situace, kontakty s dítětem, posilování vztahů
2. Udržování kontaktu s odborným pracovištěm,
  - supervize zaměřená na zpracování role pěstounů, změny v rodinném systému, vývoj dítěte a naplňování jeho potřeb
  - rodinná terapie jako prevence – reflexe aktuální situace všech členů rodiny
  - doprovázení – asistence u kontaktu s rodiči dítěte
3. skupinové
  - tématické vzdělávací programy
  - svépomocné skupiny, setkání pěstounů

Podrobně se budeme tématem přípravy a odbornými službami zabývat při jednání v pracovní sekci: Inovativní prvky v odborné přípravě na přijetí dítěte do pěstounské péče a odborné služby pro pěstouny a rodiče.

Současnost náhradní rodinné péče z pohledu MPSV Role MPSV v náhradní rodinné péči

Mgr. Kristýna Kotalová, MPSV ČR, Praha

1. Koncepce náhradní rodinné péče

- přímá reakce na změny v terénu, vlastní poznatky, stížnosti, odvolání
- aplikace na úrovni krajů a obcí (Národní úřad)
- přijetí ze strany NNO
- přijetí ze strany ústavních zařízení, odborníků

Koncepce péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu

- převážně zpracování metodických materiálů – stále chybějící
- rozvoj a propagace NRP
- rozvoj práce s biologickou rodinou
- vytvoření standardů NRP

Priority koncepční činnosti

- podpora a respekt vůči biologické rodině
- příprava a doprovázení dítěte v NRP
- doprovázení osvojitelských rodin
- odborná podpora rodin s dítětem se specifickými potřebami

2. Metodika náhradní rodinné péče

- tvorba metodik ve spolupráci s kraji, potažmo s obcemi
- metodika k aplikaci práva X metodika k filozofii NRP, jednání s klienty (nelze)

Metodika náhradní rodinné péče

- metodika k posuzování: lékařské a psychologické zprávy, je třeba doplnit sociální
- metodika příprav: je vytvořen rámec, ale třeba více rozpracovat
- není metodika provázení rodin
- není metodika přípravy dětí

3. Zprostředkování náhradní rodinné péče

- činnost poradního sboru při MPSV – osvědčuje se (viz příspěvek dále)
- problémy:
  - podoba podkladů (zprávy)
  - spolupráce s OSPOD, ústavy, NNO
  - kvalita podnětů

4. Širší činnost poradního sboru

- spolupráce na metodické a koncepční činnosti
- možná tvorba modelu spolupráce NNO a státu do budoucna (týmy NRP při krajích)
- složení sborů v krajích – někde lépe, někde hůř, budeme dále sledovat

5. Přímá klientská práce

- preference osobního kontaktu, komunikace s žadateli, stěžovateli, náhradními rodiči
- důležitost osobního partnerského přístupu (není pravidlem!!)
- poznatky aplikovány do koncepční činnosti

Osobní konflikt pracovník NRP X klient

- subjektivní podíl sociální práce ve všech fázích zprostředkování NRP
- otázka profesionality, etiky, odbornosti
- možnost přenesení působnosti (je vždy na straně pracovníka NRP!!)
- řešení formou supervize

6. Řešení odvolání v náhradní rodinné péči

- důraz na individuální posouzení
- rovnocennost zdravotní, psychologické a sociální zprávy
- osobní komunikace s klienty
- otázka další perspektivy klientů, citlivá forma sdělení (negativní rozhodnutí)
- plné porozumění rozhodnutí (hledání náhradních únikových řešení)

7. Řešení stížností

- poměrně malý podíl stížností NRP v rámci SPO
- spíše jde o jednání pracovníků než o postup
- osobní jednání se stěžovateli
- stížnosti na NNO – otázka kompetence MPSV k jejich řešení
- využití do koncepční činnosti

Spolupráce státu a NNO kazuistika

- sourozenci řešení do NRP (těžké onemocnění, postižení)
- intervence dvou NNO, odlišný způsob práce
- vzájemný konflikt, nespolutpráce, stížnosti
- zájem dítěte do pozadí
- možnost zásahu MPSV?

Spolupráce státu a NNO

- dostatečnost pověření k výkonu SPO
- bezpečí pro rodinu a děti
- překročení pravomocí (dopad na klienta)
- jde zejména o přípravu, vytipování, navrhování OSPOD
- do budoucna akreditace??

8. Zodpovídání dotazu

- dva základní typy dotazů – informativní a vyjadřující nepochopení
- zaměření hlavně na druhý typ
- konzultace s kraji
- webové stránky NRP

Inovativní prvky v odborné přípravě na přijetí dítěte do pěstounské péče a odborné služby pro pěstouny a rodiče

Mgr. Veronika Hofrová, STROP o. s., Zlín

PhDr. Eva Rotreklová, Triada- Pradenské centrum o. s., Brno

TRIADA-Poradenské centrum, o. s. a STROP o. s. dlouhodobě spolupracují v oblasti náhradní rodinné péče, realizují společně odbornou přípravu na přijetí dítěte do rodiny (aktuálně pro Zlínský a Olomoucký kraj), vzdělávací programy pro pěstouny (Zlínský, Jihomoravský a Moravskoslezský kraj) a poskytují i individuální poradenství pro rodiče, osvojitele a pěstouny.

V rámci jednání pracovní skupiny byl představen systém odborných služeb, odborné přípravy, doprovázení a skupinových programů v náhradní rodinné péči, včetně spolupráce s orgány sociálně právní ochrany dětí na úrovni obecních a krajských úřadů.

Základní ideou celé koncepce je důsledné respektování **zájmů a potřeb dítěte**, využití **všech možností k zachování přirozeného rodinného prostředí** a v pří-

padě nezbytné separace **vytvoření specifických podmínek pro vývoj dítěte v náhradní rodinné péči**. Pozornost byla věnována především novým pohledům na pěstounskou péči, odborné přípravě pěstounů, výběru vhodného náhradního výchovného prostředí pro dítě a spolupráci s rodiči dítěte.

Metodické přístupy a postupy v odborné přípravě pěstounů a osvojitelů

Cíl odborné přípravy a její přínos pro snížení rizika selhání náhradní rodinné péče vychází ze skutečnosti, že výchova přijatého dítěte je v některých aspektech odlišná od situace, kdy rodiče vychovávají dítě, které se v rodině narodilo a rozdíly jsou ještě větší v případě, že dítě je svěřeno do pěstounské péče.

Cílem odborné přípravy je proto seznámit budoucí osvojitele a pěstouny s těmito rozdíly a předložit náměty a možnosti, jak poskytnout dítěti separovanému trvale nebo dočasně od rodičů co nejlepší náhradní rodinné prostředí v osvojitelské nebo pěstounské rodině. Současně je třeba nabídnout budoucím osvojitelům a pěstounům pohled na jejich možnosti a zdroje k přijetí nové role. Naplnit tento cíl předpokládá:

- porozumět potřebám dětí, které se ocitly mimo vlastní rodinu, a rozdílům ve výchově v přirozeném a náhradním rodinném prostředí
- získat orientaci v procesu zprostředkování osvojení a pěstounské péče – porozumět dosavadním postupům, aktuální situaci, ve které se budoucí osvojitelé a pěstouni nachází, i dalšímu postupu, který bude následovat po ukončení přípravy
- porozumět procesu zprostředkování náhradní rodinné péče z hlediska zájmu dítěte – zprostředkování není nástrojem státní byrokracie, ale je způsobem, jak minimalizovat riziko špatného výběru náhradního rodinného prostředí pro dítě s ohledem na jeho individuální situaci a specifické potřeby
- získat reálný pohled na konkrétní situace při výchově přijatého dítěte
- prohloubit si znalosti o jednotlivých formách NRP a odlišnostech osvojení a pěstounské péče
- umožnit pohled na vlastní rodinnou situaci s ohledem na rozhodnutí o přijetí dítěte do NRP – provést osobní reflexi rozhodnutí o přijetí dítěte se sdělenými informacemi o NRP (naše představy vs. skutečnost)
- poskytnout příležitost sdílet ve skupině rozhodnutí o přijetí dítěte
- poskytnout příležitost k setkání a navázání kontaktů mezi účastníky
- vytvořit podmínky pro udržování kontaktů i po skončení přípravy; v mnoha případech se tak utváří svépomocná skupina, jejíž členové mezi sebou udržují četné kontakty v období před i po přijetí dítěte (zvláště významné se jeví u budoucích osvojitelů, kde pokračující kontakty a vztahy s dalšími osvojitelskými rodinami významně posiluje a usnadňuje proces zpracování ztráty biologického rodičovství a snižují riziko budoucích snah o vytěsnění tohoto faktu mnohdy ústíciho do utajení adopce nejen před okolím, ale i dítětem samým)

- navázat kontakty s odborníky i pro další spolupráci po přijetí dítěte a získat orientaci v nabídce odborných služeb v náhradní rodinné péči

Forma odborné přípravy

- Osvojitelé** skupinová příprava pro 9 – 11 párů
rozsah 42 hodin skupinové práce
2× vícedenní setkání (zpravidla čtvrtek – sobota), 1 × jednodenní setkání
individuální konzultace s účastníky po skončení přípravy
- Pěstouni** skupinová příprava pro 9 – 11 párů
rozsah 53 hodin skupinové práce
3× vícedenní setkání (zpravidla čtvrtek – sobota), 1 × jednodenní setkání
individuální konzultace s páry po skončení přípravy
jedno setkání za účasti dětí budoucích pěstounů

Metody práce

Příprava je koncipována jako interaktivní, s převahou sebezkušenostních a zážitkových technik, sdílení vlastních zkušeností, diskuse s osvojitelskými a pěstounskými rodinami, předávání teoretických poznatků a informací, individuální rozhovory s účastníky zaměřené na specifickou situaci jejich rodiny.

Program a tématické okruhy odborné přípravy

- Náhradní rodinná péče – význam, cíle, základní pojmy, formy
  - co dítě potřebuje nahradit a na jak dlouhou dobu (osvojení – náhrada rodičů trvale vs. pěstounská péče – náhrada rodinného prostředí a pečujících osob vedle rodičů, dlouhodobě nebo i krátkodobě.)
- Proces zprostředkování náhradní rodinné péče.
- Rodina a její význam v životě člověka – psychické potřeby, citová deprivace, důsledky a možnosti nápravy, sociálně psychologický význam rodiny.
- Dítě separované od rodičů – dysfunkční rodiny, ústavní výchova a její důsledky.
- Zdravotní hlediska náhradní rodinné péče.
- „Náhradní“ rodičovství – přijetí role osvojitele, pěstouna, zdroje pro rodičovské role, dvojí rodičovství z hlediska biologického, sociálně-psychologického, právního.
- Přechod dítěte do náhradní rodiny – adaptační fáze, postoj širší rodiny a okolí k přijatému dítěti.
- Sociálně právní problematika NRP.
- Zpracování rodinné historie dítěte v jednotlivých vývojových fázích, rizika a úskalí.
- Zkušenosti stávajících osvojitelských a pěstounských rodin – setkání s rodinami, které vychovávají dítě v osvojení nebo pěstounské péči, výběr rodiny je proveden s ohledem na specifické potřeby skupiny.

Specializovaná příprava pěstounů

Na základě dlouholetých zkušeností jsme došly k závěru, že je nezbytně nutné oddělit přípravu budoucích pěstounů od příprav budoucích osvojitelů. Specifika dětí, které potřebují pěstounskou péči, jsou mnohem širší a složitější, než je tomu u dětí, které odcházejí do osvojení, a také role pěstouna ve srovnání s rolí osvojitele je obtížněji zpracovatelná a méně jednoznačná. Jak je patrné z výše uvedeného, příprava budoucích pěstounů je i z časového hlediska rozsáhlejší než je tomu u budoucích osvojitelů. Stěžejním bodem přípravy je pak opravdové přijetí a zvnitřnění skutečnosti, že dítě má své rodiče, kteří jsou pro něj významní a pěstouni nemohou být konkurenty nebo přímo nepřátelé rodičům dítěte.

Z hlediska toho, jak se koncepce odborné přípravy budoucích pěstounů posledních sedm let vyvíjela, klademe nyní mnohem větší důraz na tyto oblasti:

- dočasnost pěstounské péče (ve smyslu možného návratu dítěte k jeho rodičům, pokud pominou důvody, pro které bylo dítě od rodičů separováno) – zejména uzákonění pěstounské péče na přechodnou dobu téměř implikuje představu, že vedle ní existuje ještě tzv. klasická PP, která je „natrvalo“
- kontakty a vztahy dítěte v PP s jeho rodiči jsou pro dítě a jeho vývoj prospěšné
- velmi zásadní pro přijetí dítěte je motivace budoucích pěstounů – jakou jejich potřebu má přijetí dítěte naplnit?
- změna situace dětí, které v rodinách pěstounů již vyrůstají – děti vlastní, osvojené, v PP.

Změna pohledu na pěstounskou péči a náhradní rodinnou péči vůbec se nutně odráží také v termínech, které při práci s budoucími pěstouny používáme. Chceme-li, aby se pěstouni stali partnery státní správy při hledání nejvhodnějšího řešení pro dítě separované od svých rodičů, nemůžeme o nich mluvit jako o „žadatelích“, protože tento pojem je jednoznačně staví do nerovnovážné role těch, kteří o něco žádají a pak také mají na dítě „požadavky“. Při tom by se spíše mělo jednat o podmínky, které jejich rodina přijatému dítěti může nabídnout; tyto podmínky pak mohou dále rozšiřovat nebo upřesňovat, a ne „snižovat požadavky“. V minulosti bylo také na pěstounskou péči často pohlíženo jako na „malou adopci“ – potřeby dítěte na zachování a posílení jeho vazeb a kontaktů s jeho rodiči nebyly naplňovány. V pěstounské péči proto nepoužíváme termín „biologičtí“ rodiče, ale pouze rodiče a pěstouni. Mezi další obraty, které odráží zkreslený pohled na pěstounskou péči, patří také „dítě vhodné do pěstounské péče“, „pěstounská péče bez účasti biologických rodičů“, případně „žadatelé připouštějí u dítěte...“. Jsme přesvědčeny, že termíny a slova, která používáme, nutně odráží způsob, jakým o věcech přemýšlíme. Považujeme za důležité navázat v přípravě s budoucími pěstouny kontakt založený na otevřenosti, upřímnosti a respektu k jejich životní situaci a v tom případě potom o nich nemůžeme mluvit jako o „žadatelích s požadavky na dítě bez účasti biologických rodičů“.

Dítě a jeho rodiče

Způsob, jakým se dítě v pěstounské péči vyrovná se svou minulostí a rodinnou historií a jak tuto minulost přijme, je zcela zásadním činitelem, který má určující vliv na vývoj dítěte, jeho dospívání a také na jeho dospělý život. Hlavním, ale zároveň také nejtěžším úkolem pěstounů je být v tomto dítěti oporou a průvodcem. Zároveň je zde největší odlišnost pěstounství od rodičovství biologického, ale do značné míry i adoptivního. Budoucí pěstouni přichází nejčastěji do přípravy s motivací „pomoci dítěti, které nemá rodiče“ a my se v rámci přípravy snažíme toto motto přeformulovat tak, aby budoucí pěstouni pochopili, že každé dítě má své rodiče a pěstouni by měli přijmout dítě i s jeho rodiči a rodinnou historií a tím dítěti pomoci (tím pochopitelně nemáme na mysli „fyzické“ přijetí rodičů za další členy pěstounské rodiny). Toto „přijetí rodičů dítěte“ má pak vždy zcela různou formu podle individuální situace dítěte. Může to znamenat udržování a posilování pravidelných a častých kontaktů dítěte s rodiči, může to ale také znamenat pomoci dítěti zpracovat skutečnost, že se o něj jeho rodiče nezajímají, případně že v minulosti se vůči němu rodiče chovali špatně, nebo že mu svým chováním přímo ubližovali.

Dosáhnout takové změny pohledu na pěstounskou péči je stěžejním úkolem přípravy budoucích pěstounů. Je zřejmé, že v tomto případě nestačí přednášková forma práce, že je naopak potřeba vtáhnout účastníky přípravy do děje tak, aby k těmto zjištěním a závěrům došli sami.

Techniky, které k tomu využíváme:

1. Vytváření hypotetické historie dítěte

Účastníci přípravy rozdělení do skupinek dostanou zadání, ve kterém je uveden pouze věk dítěte odcházejícího do pěstounské péče. Na základě již probraných témat mají pak za úkol vytvořit historii dítěte – komu a kdy se narodilo, jak dlouho bylo v rodině, za jakých podmínek ze své rodiny odešlo a proč se pro něj právě nyní hledá pěstounská rodina. Cíl: uvědomit si, že dítě, které odchází do PP má vždy své rodiče a svou životní historii.

2. Definice potřeb dítěte

Na základě takto vytvořené historie dítěte hledáme společně specifika jeho situace a na jejich základě definujeme potřeby, které dítě má a posléze vyvozujeme podmínky, které by měla mít pěstounská rodina, aby mohla toto konkrétní dítě přijmout a jeho potřeby naplnit. Tato technika nám potom také umožňuje objasnit, jak postupuje poradní sbor při výběru nejvhodnější pěstounské rodiny pro konkrétní dítě.

3. Jak dítě vnímá svou situaci ve vztahu k rodičům a jak mu s tím pěstouni mohou pomoci

Zde pracujeme s filmem Děti v bludném kruhu. Z výpovědí dětí ve filmu separujeme tři samostatné příběhy, které ilustrují tři rozdílné situace dítěte ve vztahu

k jeho rodičům: dítě, které vyrůstá v ústavní výchově dlouhodobě bez jakéhokoliv zájmu rodičů a které své rodiče vůbec nezná, dítě, které rodiče umístili do ústavu sami, protože je výchovně nezládali a dále se o něj nezajímají a dítě, které odešlo do ústavní výchovy proti vůli rodičů na základě rozhodnutí soudu a jehož rodiče by o něj chtěli nadále pečovat. Účastníci přípravy potom sami na základě výpovědí dětí z filmu formulují, která situace je pro dítě nejméně stresující a jak mu v té které situaci mohou pěstouni pomoci jeho historii a rodiče přijmout. Tímto tématem také reagujeme na časté námitky pěstounů, že dítě, které vychovávají v pěstounské péči, o svých rodičích mluvit nechce – je třeba si vždy uvědomit, co nám tím dítě vlastně říká, jaký má toto sdělení význam a podtext a jak s tím dále pracovat.

Tyto vybrané techniky jsou pouze ilustrací, jak téma rodiče – děti – pěstouni v přípravě zpracováváme. Techniky průběžně měníme a přizpůsobujeme konkrétním potřebám dané skupiny budoucích pěstounů např. v souvislosti s tím, jak staré dítě chtějí do pěstounské péče přijmout. Možnost pracovat s tímto tématem tvůrčím způsobem nám umožňují zejména naše dlouholeté zkušenosti z práce s pěstouny a s rodinami, jejichž děti jsou svěřeny do pěstounské péče.

Součástí této práce s budoucími pěstouny v rámci odborné přípravy je také poslední setkání přípravy, kterého se účastní i děti, které v budoucí pěstounské rodině již vyrůstají. Cílem tohoto setkání je

- dát dětem budoucích pěstounů pocítit jejich důležitou roli v rozhodnutí jejich rodičů o přijetí dalšího dítěte do rodiny („vtáhnout je do děje“)
- vidět celou rodinu, která bude dítě přijímat v jejich rodinné interakci
- nabídnout účastníkům přípravy možnost vidět svou vlastní rodinu v kontextu jiných rodin
- posílit navázání kontaktu mezi rodinami účastníků přípravy tak, aby v budoucnu mohli na toto setkání navázat a vytvořit tak vlastní svépomocnou skupinu

Techniky práce v rámci tohoto setkání volíme individuálně s ohledem na věk a počet dětí, které se setkání účastní.

V rámci pracovní skupiny byla také otevřena otázka návštěvy ústavního zařízení jako součásti odborné přípravy. Domníváme se, že prioritní je ujasnit si, jaký cíl by tato návštěva měla mít. Je-li cílem pomoci účastníkům přípravy vytvořit si reálný pohled na prostředí, ve kterém dítě v ústavní výchově vyrůstá, je možné toto poznání zprostředkovat např. vhodně zvoleným filmem (Najlepšie je s mamou a otcom). Návštěva účastníků přípravy v kojeneckém ústavu nebo v dětském domově může být pro budoucí pěstouny a zejména pro budoucí osvojitele emocionálně velmi zátěžová situace. Myslíme si, že není vhodné, aby budoucí náhradní rodiče měnili své představy o dítěti, které chtějí přijmout, na základě kontaktu s konkrétním dítětem

(často se v tomto smyslu hovoří o tom, že „přeskočila jiskra“). Přijetí dítěte do osvojení i do pěstounské péče je rozhodnutí, které ovlivní dlouhodobě a někdy celoživotně (v případě osvojení) celou rodinu a aby toto rozhodnutí bylo trvalé, je třeba je dělat na základě racionální úvahy a nikoliv pod vlivem silných emocí.

Odborné služby pro pěstouny a osvojitele

Odborná příprava na přijetí dítěte umožňuje budoucím pěstounům zamyslet se nad některými aspekty výchovy přijatého dítěte v době, kdy pro ně tato záležitost ještě nemá výraznější emocionální zabarvení, tedy v době, kdy se ještě rozhodují o tom, jaké dítě by mohli či chtěli přijmout, v době, kdy se ještě nejedná o žádné konkrétní dítě. Ve chvíli, kdy jsou vybráni jako vhodní pěstouni pro dítě, kdy se s dítětem a jeho rodinou seznamují a kdy dítě přijímají, rozvíjí se mezi nimi a dítětem zcela přirozeně citový vztah a pak je mnohem těžší udržet si nad situací náhled a jednat ve skutečném zájmu dítěte a ne tak, „jak to pro nás všechny bude jednodušší“. Proto je nezbytně nutné navázat na odbornou přípravu dalšími odbornými službami.

Domníváme se, že zásadním problémem systému náhradní rodinné péče je právě absence návazných odborných služeb v oblasti náhradní rodinné péče. Tým odborných pracovníků obou organizací systematicky vytváří a zavádí do praxe koncepci a metodiku komplexních služeb, zahrnující odborné poradenství, doprovázení, terénní sociální služby a vzdělávací programy v oblasti náhradní rodinné péče zaměřených cíleně na náhradní rodiny. Služby jsou rozvíjeny na základě dlouhodobého sledování potřeb rodin osvojitelských a pěstounských a v přímé spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Cíle:

- Vytvořit podmínky na úseku specializovaných psychosociálních služeb pro pěstounské rodiny i rodiny, jejichž dítě je umístěno v pěstounské péči, aby měly k dispozici systém odborných služeb a pracovníků, kteří budou poskytovat akutní pomoc i dlouhodobou podporu a doprovázení.
- Navázat na systém a koncepci příprav pěstounů a osvojitelů a zavést systém celoživotního vzdělávání pro pěstouny, zahrnující období před přijetím dítěte do rodiny i následné průběžné vzdělávání a supervize zaměřené především na respektování potřeb a zájmů dítěte v oblasti jeho vztahů s přirozeným rodinným prostředím.
- Dosáhnout změny v pohledu budoucích i stávajících pěstounů na význam a postavení vlastní rodiny v životě dítěte, které je vychováváno v pěstounské péči, a zajistit pro dítě i jeho rodiče možnost zachování přirozených rodinných vztahů a vazeb při maximálním respektování potřeb a zájmů dítěte.
- Poskytovat zpětnou vazbu orgánům sociálně právní ochrany dětí z realizace uvedených služeb prostřednictvím tematických supervizních setkání a případových

konferencí pracovníků všech stupňů orgánů sociálně právní ochrany dětí k tématu pěstounské péče a zachování vztahů a vazeb dítěte s jeho biologickou rodinou.

- Reflektovat situaci a její vývoj na celostátních pracovních konferencích k tématu náhradní rodinné péče, výsledky zavádět do praxe na všech stupních sociálně právní ochrany dětí a případné výstupy promítat do praxe a do návrhů ke změně legislativy.

Metody práce

Metody práce v individuální případové práci i v práci se skupinou vycházejí ze systematického přístupu a používaných metod práce s rodinným systémem a jeho členy. Důraz je kladen na zpracování situace a přijetí nové role, v níž s ocitají rodiče – dítě – pěstouni a osvojitelé.

Ve skupinových a vzdělávacích programech jsou používány interaktivní formy práce s využitím sebezkušenostních technik.

Individuální případová práce a poradenství

- odborné konzultace pro zájemce o náhradní rodinnou péči
- odborné poradenství pro budoucí pěstouny a osvojitele navazující na odbornou přípravu před přijetím dítěte do rodiny zaměřené především na zpracování a přijetí role pěstouna nebo osvojitele
- odborné poradenství a doprovázení při rozhodování budoucích pěstounů a osvojitelů o přijetí konkrétního dítěte zaměřené především na:
  - specifikaci podmínek, které je třeba dítěti zajistit s ohledem na jeho individuální potřeby,
  - náhled na změnu rodinného systému při příchodu dalšího člena,
  - reakce širší rodiny a okolí.
- doprovázení a asistence při prvním kontaktu budoucích pěstounů a osvojitelů s dítětem, v případě pěstounské péči i s jeho rodiči
- odborné poradenství a podpora pěstounů a osvojitelů po převzetí dítěte do rodiny, zaměřené především na adaptaci dítěte v rodině a specifické výchovné postupy ke zvládnutí projevů ústavního syndromu, příp. jiných handicapů dítěte
- asistence a doprovázení při komunikaci a kontaktech dítěte s jeho rodiči a pěstouny, příp. tzv. asistované kontakty na pracovišti centra.

Skupinové vzdělávací programy

- průběžné vzdělávání pěstounů – 1x měsíčně – 4 hodiny tematicky zaměřeného interaktivního programu, 2 hodiny pro individuální konzultace (Velehrad, Brno)
- programové bloky na setkání svépomocných skupin osvojitelů a pěstounů
- vzdělávací programy pro sociální pracovníky v oblasti náhradní rodinné péče.

Dítě mezi rodinou a institucemi – zkušenosti, závěry a výstupy z česko-francouzského pilotního projektu Příklad dobré praxe v mikroregionu Kladno

---

Věra Bechyňová, DiS.

Mgr. Marta Konvičková, Střep, o. s., Praha

1) Projekt Příklad dobré praxe v mikroregionu Kladno se týkal vzniku pilotního multidisciplinárního vzdělávání a týmové metodiky v rámci jmenovaného regionu (historie vzniku, průběh, aktivity, výstupy, závěry, udržitelnost, možnosti replikace)

Představení projektu Příklad dobré praxe v mikroregionu Kladno

Příklad dobré praxe v mikroregionu Kladno byl metodicko-vzdělávacím projektem občanského sdružení STŘEP. Byl nástrojem cílů sdružení, které jsou:

- snižovat počet dětí v dětských domovech,
- zkracovat zde dobu jejich pobytu,
- snižovat psychickou deprivaci u umístěných dětí,
- aktivizovat jejich rodiče ke konstruktivním změnám v chování a rodičovských dovednostech.

Projekt posiloval a inovoval systém profesionální partnerské spolupráce mezi jednotlivými institucemi sociálně-právní ochrany, zařízeními pro výkon ústavní výchovy a sociálními službami nestátních neziskových organizací působícími v oblasti sociálních služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny. Ve spádové oblasti mikroregionu Kladno tak vznikl a byl realizován první model společného metodicko-vzdělávacího programu multidisciplinárního charakteru. Jeho cílem bylo uvádění platné legislativy do praxe posílením multidisciplinární spolupráce subjektů veřejné správy, nestátních poskytovatelů sociálních služeb a zařízení pro výkon ústavní výchovy. Vytvořená metodika projektu přispěla ke zvýšení efektivity podpory ohrožených dětí a jejich rodin v regionu.

Aktivity projektu

- **Odborný seminář Děti do ústavů nepatří**, Praha, listopad 2005
- **Vzdělávací a metodický kurs, Kladno**, leden 2006 – březen 2007
- **Česko-francouzská konference Dítě mezi rodinou a institucemi**, Praha, březen 2007

Inspirací pro celý projekt byla praxe Centra pro dětství a rodinu Pouponničre ve francouzském Limoges. Pouponničre je paralela kojeneckého ústavu a dětského domova pro děti od narození do šesti let. Jedná se o děti, které jsou na přechodnou dobu, průměrně na 5 měsíců, odloučeny od rodičů. Jmenované zařízení je veřejná instituce financovaná z rozpočtu Centra pro dětství a rodinu departementu Horní Víenna.

2) Jak může multidisciplinární spolupráce odborníků snižovat deprivaci dítěte umístěného mimo rodinu a zároveň podporovat rodiče ke zkvalitňování rodičovských dovedností (zkušenosti z Francie a z České republiky)

Základem všech povolání (sociální pracovníci, psychologové, vychovatelé, soudci, atp.), která se zabývají dětmi, je respektovat rodinnou historii dítěte. Starost o dítě, o jeho fyzický a psychický vývoj, předpokládá též starost o jeho rodiče. Věnovat se dítěti a nevěnovat pozornost jeho rodičům, prohlubuje psychickou deprivaci dítěte, je zdrojem úzkosti, deprese a někdy i nezvratných psychopatologických symptomů.

Ani v případě soudního umístění rodiče nepřestávají být rodiči svých dětí, mají nadále zachována rodičovská práva a povinnosti a mohou je vykonávat, pokud tato nejsou v rozporu se soudním nařízením.

Rodiče musejí být podporováni, doprovázeni sociálními pracovníky, vychovateli, psychology, aby se nevyvázali z rodičovské zodpovědnosti. Kvalita vztahu mezi profesionálními pracovníky a rodiči umístěných dětí má vliv na situaci dítěte, na jeho adaptaci v novém prostředí, na jeho psychický vývoj.

Cílem každého umístění by měl být návrat do vlastní rodiny. Pokud to není možné, je potřeba vytvořit podmínky, aby dítě mělo s rodiči pravidelný kontakt, a to i v případech, kdy se rodiče s velkou pravděpodobností nebudou moci o dítě postarat a zajišťovat mu každodenní péči.

Každé dítě má právo znát své rodiče, svůj původ, každému lidskému jedinci musí být dána možnost porozumět vlastním kořenům a „včlenit se do generační posloupnosti své rodiny“, zdůrazňuje Stanislav Tomkiewicz. Usmíření se, i imaginární, s rodiči, je nevyhnutelnou podmínkou života, ten se nemůže rozvinout na základě nenávisti vůči těm, kteří nás přivedli na svět. Pozitivní obraz rodiče v psychice dítěte je nezbytným předpokladem a podporou duševního zdraví dítěte, dovoluje mu organizovat vnitřní svět a utvářet si pozitivní obraz sebe sama, své vlastní osobnosti.

Je třeba se věnovat vztahu, do něhož jsou dítě a rodiče vepsáni, v němž existují, a to i tehdy, jedná-li se o vztah negativní či patologický. Rodič, jemuž bylo odejmut dítě, se rovněž nachází v situaci psychického strádání. Odloučení dítěte je pocíťováno jako útok na vlastní identitu, rodič je zavalen pocíťovou hanbou, křivdou, úzkostí, depresí (Hyblerová-Šimková, konference STŘEP – Dítě mezi rodinou a institucemi 2007).

Hostitelská péče – dnes a zítra

PhDr. Miloslav Kotek, Trialog, Brno
Mgr. Kristýna Kotalová, MPSV ČR, Praha

Co je to hostitelská péče?

Situace, kterou všichni známe, kdy se na dětské domovy nebo kojenecké ústavy obrací zájemci o pomoc opuštěným dětem formou návštěv v jejich vlastních domovech. Na druhé straně, víme o dětech v těchto ústavěch, pro které mohou být podobné návštěvy jedinou možností, jak se alespoň na chvíli dostat „do rodiny“.

„Hostitelská péče“ (dále HP) v našem právu jako institut neexistuje. Návštěvy dětí z ústavů v rodinách jsou realizovány na základě § 30 „Pobyt dítěte mimo ústav“ zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Skutečností je, že děti z ústavů do rodin na návštěvy chodí. Vzniká řada otazníků, nejasností, pochyb.

Proč je třeba zabývat se hostitelskou péčí?

Na doklad našeho přesvědčení, že to je třeba, uvádíme krátkou kazuistiku.

- pan B. se obrátil na MPSV s žádostí o pomoc a se stížností ve věci hostitelské péče
- měl v pěstounské péči již dospělého chlapce, chtěl pomoci dalšímu dítěti
- v náhodně vybraném DD mu ředitel představil chlapce, začaly návštěvy v DD, OSPOD hostitelskou péči nakonec nepodpořil – zklamání
- oslovení dalšího DD – komunikace e-mailem, jednání o konkrétním dítěti, snahu o HP překazilo přemístění chlapce do jiného DD
- následuje pohovor na KÚ, kde jsou poskytnuty **dodatečně** další informace o chlapci, včetně informací o rodině – pán se cítí již velmi zklamaný
- komunikace s dalším DD, ředitelka a soc. pracovníce vytipují další dítě (zná příjmení) – na žádost pána se spojily OSPODy a zamítly variantu HP
- pán se obrací na OSPOD s žádostí o vytipování jakéhokoliv dítěte
- mezitím další DD – osobní seznámení s dítětem (zná celé jméno) – zamítne psycholožka
- OSPOD vytipoval sourozence, ale to zamítli pracovníci DD
- CELKEM: za 13 měsíců navrhováno postupně 6 dětí, zná jména 3 z nich, osobní údaje všech, viděl jedno
- Pán je velmi zklamaný, byl údajně vyšetřován, ke zjištění jmen musel využít všechny své přesvědčovací schopnosti a nic platné to nebylo...

Všem účastníkům workshopu (86 osob) byl předložen soubor otázek, na které v malých pracovních skupinách zpracovaly odpovědi. Odpovědi vycházely z reálné zkušenosti pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí, zařízení ústavní péče a dalších

odborníků. Získané podklady byly využity pro účely závěrů workshopu a budou dále zohledněny v metodických materiálech MPSV.

Význam a smysl hostitelské péče

Základní otázkou je, zda a proč chceme hostitelskou péči podporovat. Z názorů shromážděných od účastníků workshopu bylo zjištěno, že dvě třetiny se na svém pracovišti setkávají s hostitelskou péčí.

Praxe je živelná, nemá pevně stanovená pravidla, záleží více na osobní zkušenosti, osobní odvaze a iniciativě jednotlivých zainteresovaných pracovníků. Panuje zmatek v pojmech, nejistota, obavy, nejasnosti v interpretaci § 30 zákona SPOD. Často je HP chápána jako taktický manévr k rychlému dosažení pěstounské péče. Podle účastníků workshopu hostitelská péče rozhodně přináší více výhod pro dítě, než rizik, která jsou s návštěvami spojená.

Z hlediska sociálně-právní ochrany dětí je zřejmé, že hostitelská péče (i když pod jiným jménem) je v praxi realizována, a proto je třeba ji smysluplně zakotvit a nastavit jasná pravidla, která by platila shodně pro orgány sociálně-právní ochrany dětí a ústavní zařízení.

Profil hostitele a dítěte v hostitelské péči

Proto, aby mohli být zodpovědně vybráni vhodní hostitelé pro dítě, kterému může být hostitelská péče prospěšná, je nutné definovat objektivní i subjektivní podmínky výběru dítěte i žadatelů.

Z vyjádření účastníků workshopu je zřejmé, že by bylo třeba definovat profil hostitele, stejně tak profil typického dítěte vhodného pro hostitelskou péči.

MPSV bude při klasifikaci uchazečů o hostitelskou péči vycházet z objektivních podmínek (sociální, zdravotní a další vyšetření žadatelů, sociální situace dětí) a ze subjektivních podmínek (osobnostní předpoklady, motivace).

Zprostředkování a průběh hostitelské péče

Ze současných zkušeností realizace hostitelské péče vyplývá, že je nutné stanovit přesný postup, jak by měl probíhat výběr dětí a žadatelů, jejich seznámení, doprovázení během hostitelské péče a její průběžné vyhodnocování.

Téměř všichni účastníci workshopu uvádějí, že zájemci o HP prakticky nejsou prověřováni, neabsolvují přípravu na přijetí dítěte, návštěvy dítěte v hostitelské rodině nejsou vyhodnocované. Iniciátorem vyhledávání hostitelských rodin je skoro vždy jen vedení ústavního zařízení, ve kterém je dítě umístěné.

Domníváme se, že toto snad až přehnaně negativní hodnocení průběhu HP je spíše výrazem nejistoty a nejasností, které kolem HP dosud panují.

MPSV zpracuje metodiku realizace hostitelské péče ve spolupráci a krajskými a obecními úřady a zařízeními ústavní péče.

Pilotní projekt realizace hostitelské péče

MPSV ve spolupráci s brněnským institutem TRIALOG, o. s. plánuje realizaci pilotního projektu k ověření připravovaných metodik pro hostitelskou péči. Pilotní projekt by měl zmapovat současnou situaci v praktikování hostitelské péče v Jihomoravském kraji (ve spolupráci OSPOD pověřených obecních úřadů, ústavních zařízení a Krajského úřadu JMK). Na základě zjištěných výsledků pilotního projektu bude vypracován návrh metodiky realizace hostitelské péče, který by pak měl být ověřen v dalších krajích ČR.

Co musíme udělat pro včasné propuštění dětí do náhradní rodinné péče

MUDr. Drahomíra Peřinová, Dětské centrum Veská

Přes veškerou péči a práci sociálních pracovníků a dalších subjektů je část dětí, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat ve vlastní biologické rodině a pro tuto skupinu dětí je určena podle Zákona o sociálně právní ochraně dítěte a Zákona o rodinné náhradní rodinná péče ve všech možných formách.

Prvořadým zájmem nás všech – subjektů náhradní rodinné péče – je včasné propuštění dítěte do náhradní rodiny tak, aby vývoj nebyl ovlivněn délkou pobytu v zařízení.

Retrospektivní studie se týká počtu propuštěných dětí z DC Veská za posledních pět let.

Za 5 let od roku 2 002 do roku 2 006 včetně jsme propustili ze zařízení celkem 358 dětí, do adopce 94 a do pěstounské péče 65 dětí, 187 dětí odchází do vlastní biologické rodiny.

Délka pobytu v zařízení byla od 2 měsíců do 48 měsíců.

Do adopce odešlo do 2 měsíců pobytu dítěte v zařízení celkem 21	
4 měsíců	24
6 měsíců	15
8 měsíců	13
12 měsíců	8
18 měsíců	9
24 měsíců	3
Déle	1

Do pěstounské péče odešlo do 2 měsíců pobytu	1
4 měsíců	4
6 měsíců	7
8 měsíců	7
12 měsíců	5
18 měsíců	18
24 měsíců	17
Déle	6

Je řada subjektů, které vstupují do problematiky a je řada situací ze strany dítěte, které ovlivňují včasné propuštění ze zařízení.

Prvořadná, důležitá a nezbytná je spolupráce sociálních pracovníků zařízení a orgánů sociálně právní ochrany dítěte, která musí sjednotit postupy podle jednotlivých případů a tato spolupráce se realizuje na výborné odborné úrovni.

Sociální pracovníce dostává informaci ze zdravotnického zařízení – porodnice o úmyslu matky dát dítě do náhradní rodiny a to podle paragrafu 10a) Zákona o sociálně právní ochraně dítěte. Tento paragraf je třeba neustále připomínat zdravotnickým pracovníkům v porodnicích. Informace by měla být popudem k okamžité návštěvě matky pokud možno ještě ve zdravotnickém zařízení, aby matku informovala o možných postupech a byla s ní i nadále v kontaktu a doprovázela jí v její nelehké situaci – až k podpisu souhlasu s umístěním do náhradní rodiny. Jen tak je realizace podpisu včasná po uplynutí 6 týdnů a je větší šance, že matka své proklamované sliby splní. Pokud matku ztratíme ze zřetele a matka nepřichází po uplynutí šestinedělí podepsat souhlas s umístěním dítěte v náhradní rodinné péči, je nutné být v kontaktu se zařízením a sledovat uplynutí dvouměsíčního žádného zájmu a okamžitě ve spolupráci se zařízením podávat návrh k soudnímu přešetření tohoto stavu. Jestliže nejsme s biologickou matkou v kontaktu, kacířsky řečeno je zde poté místo pro nestátní organizace a přesměrování situace úplně jinam.

Přestože sociální pracovníce OSPOD mají podle Zákona o sociálně právní ochraně dítěte povinnost navštěvovat dítě v zařízení, je někdy určená doba dlouhá a jednotlivé kroky se musí udělat ještě i mezi jednotlivými návštěvami. Určitě by stálo za úvahu přemýšlet o pozměňujícím návrhu, kdy sociální pracovníce by první návštěvu měla vykonat po prvním měsíci pobytu dítěte v zařízení. Toto setkání by poté mohlo vyjasnit další společné kroky. Sociální pracovníce se musí navzájem informovat o stavu dítěte a jeho možném a vhodném propuštění do náhradní rodiny, ale také o souhlasu rodičů o propuštění do náhradní rodiny, o sociální a zdravotní situaci biologické rodiny.

Soud jako další subjekt vstupující do problematiky náhradní rodinné péče bohužel stále nehledí na blaho dítěte, nenaplnuje Úmluvu o právech dětí a nevyřizuje přednostně tyto podněty. Soudní jednání jsou neúměrně zdlouhavá zejména při neznámém

pobytu rodičů a poté než nastane nabytí právní moci rozsudku. Pokud soud navrhuje opatrovníka k této věci, je to také zdržení, takže dvouměsíční žádný zájem či šestiměsíční nezájem se záhy změní minimálně na dvojnásobné délky. I tato problematika by se měla řešit v zájmu zachování blaha dítěte a naši zákonodárci by se měli zamyslet nad návrhem urychleného či zkráceného řízení.

Podle Zákona o sociálně právní ochraně dítěte paragraf 29 odstavec 6 ústav, kde je dítě umístěné, musí oznámit obci s rozšířenou působností neprodleně dítě, které přichází v úvahu jako vhodné k osvojení nebo do svěřeni do pěstounské péče. Domnívám se, že tato neprodlená doba je 6 týdnů po narození při souhlasu nebo prokázání žádný zájem nebo opravdový nezájem, nařízená ústavní výchova v každém případě bez ohledu na stav dítěte. Poté je na Poradním sboru určit, zda dítě je vhodné do náhradní rodiny a eventuálně do jakého typu náhradní rodinné péče. Zodpovědná sociální pracovníce si již některé podklady nutné k podání potřebných písemností připraví předem, tak aby nedošlo k dalšímu zdržení například na čekání na doklad o státním občanství. I v tomto úseku je potřebná spolupráce jak ústavu tak i obce s rozšířenou působností.

Musíme také trvat na co nejrychlejším vytipování Poradním sborem vhodných náhradních rodičů, i když v posledním období je vytipování vhodných žadatelů pro dítě i s mírným hendikepem obtížná věc, neboť žadatelé mají velké až neúměrné nároky na dítě, které chtějí přijmout do své rodiny.

Neplánované ale možné zdržení nastává tehdy, jestliže vytipování náhradní rodiče odmítnou dítě a v zařízení čekáme na další pár žadatelů. Je to situace frustrující jak pro dítě tak i pro zaměstnance, kteří jsou denním svědkem rychlého ubíhání času dítěti.

Pokud žadatelé chtějí přijmout dítě do osvojení, směřujeme jejich kroky co nejdříve na příslušné OSPOD, kde podávají žádost o svěřeni dítěte k následnému osvojení. Jsme rádi, když žadatelé vše řeší osobně tak, aby se zároveň všichni vzdali práva odvolání a dítě mohlo jít co nejdříve do náhradní rodiny.

Jiná situace je při propouštění dítěte do pěstounské péče. Z předložených údajů je patrné, že děti do této náhradní rodinné péče odchází po delší době ze zařízení a často s většími problémy zdravotními, vývojovými, psychickými, je obtížné najít vhodné žadatele o pěstounskou péči pro dítě téměř vždy s mnohočetnými problémy a čím déle je dítě v zařízení, tím víc problémů má.

Vytipování žadatelé naváží kontakt s příslušnou sociální pracovnící a ta zahájí správní řízení, pro které je nezbytný kontakt s biologickými rodiči k převzetí oznámení o zahájení řízení. Pokud sociální pracovníce není v žádném styku s biologickými rodiči, to znamená, že z nějakého důvodu s nimi není možno pracovat, dochází opět ke zdržení. V tomto bodě je možné najít alternativu v podobě souhlasu s návštěvou v rodině budoucích pěstounů do vyřízení správního řízení. Domnívám se, že pokud Poradní sbor rozhodl a budoucí pěstouni chtějí přijmout dítě do své rodiny, je třeba

využít všechny zákonné normy tak, aby dítě bylo co nejdříve ze zařízení propuštěné. Jiná je otázka postupného zvykání na novou rodinu, ale to je již do druhé kapitoly.

K úplnému vyčerpání tématu je třeba dodat, že děti odcházející do pěstounské péče vždy mají problém, který vyžaduje individuální přístup a také i zdlouhavé hledání vhodných pěstounů na všech úrovních. V mé dosavadní praxi se nakonec vždy podařilo najít obětavé pěstouny, i když to trvalo déle jako uvedených 48 měsíců pro dítě narozené ve 24 týdnu s mnoha trvalými následky po extrémně předčasném porodu.

Závěrem chci shrnout, že všichni víme o potřebě co nejrychlejšího předání dítěte do rodiny. K tomu je nezbytně nutná správná, odpovědná a rychlá komunikace se všemi dotčenými subjekty v rámci blaha dítěte tak, aby došlo co k optimálnímu předání dítěte do náhradní rodiny a dodržování uvedených zákonů.

Já sama mám velmi dobré zkušenosti se sociálními pracovníky, se kterými jsem ve své dlouholeté praxi jednala a vždy jsme společně hledali optimální řešení pro dítě v dané situaci. Za to jim patří velký dík.

Příprava žadatelů o NRP

PhDr. Michal Chytrý
Kolpingova rodina Smečno o. s.
DŮM RODIN

Statistika 2005 – 2007

2005 – 2007 18 příprav prvožadatelů
6 skupin ročně po 10 párech

Přípravy	ŽENY	MUŽI
2005 – 2007	181	175
CELKEM	356 ŽADATELŮ	

Struktura přípravy

- MOPi
- Návštěva DD a KÚ
- Blok pediatrický
- Blok sociální

- Blok vývojové psychologie
- Blok o rodině

Blok o rodině

- Nejvíce se v průběhu času měnil a rozšiřoval
- Je tím, na co žadatelé hodně navazují a mají tendence v něm pokračovat v osobních, individuálních kontaktech

Blok o rodině – témata

- Kam naše dítě přivádíme – genogram
- Čím asi budeme ovlivňovat – my a naše původní rodina
- Co naše dítě u nás čeká – naše nastavení a očekávání
- Co asi všechno bude jinak – co se stane s naším partnerstvím

Blok o rodině

- Jak bychom si přáli, aby naše dítě vidělo nás, sebe, svět.. – ujasnění si cílů, očekávání – jejich shody či neshody
- My a širší okolí
- My a naše rodiny
- Jak mluvit s dítětem o něm samotném
- Rodinná tabu
- Když nastane, že ....
- Naše dítě porovnává – naše rodina a biologická rodina
- Naše děti a děti našich přátel

Statistika 2005 – 2007

TÉMATÁ	ŽENY	MUŽI
Partnerství	127	102
Původ dítěte	101	89
My a naše rodiny a okolí	93	94
Naše původní rodiny	51	62
Když nastane, že	73	31
Naše očekávání	33	52
Hledání původní rodiny	46	22
Genogram	14	11
Ostatní jsou v součtu	pod 10	

STATISTIKA POČTU VYBÍRANÝCH TÉMAT

ŽADATELÉ MOHOU VYBÍRAT 1 – 3 TÉMATÁ, KTERÁ JE OSLOVUJÍ. PRŮMĚR POČTU VYBRANÝCH TÉMAT NA 10 PÁRŮ (20 FYZICKÝCH OSOB) JE: 55,8

Dítě na cestě mezi ústavní výchovou a rodinou (Projekt spolupráce při sanaci rodin dětí s nařízenou ústavní výchovou)

**PhDr. Lenka Průšová, Diagnostický ústav pro mládež, Dobřichovice
Mgr. Tomáš Řezníček, Dětský domov Lety**

Současná právní úprava problematiky ústavní výchovy a sociálně-právní ochrany dětí klade důraz na výkon ochrany dětí před nařízením ústavní výchovy, ale zdaleka takovou pozornost nevěnuje oprávněným zájmům a potřebám dítěte po nařízení ústavní výchovy a to je právě situace, kdy dítě, odejmuté z rodiny, rychle ztrácí kontakt s rodiči i příbuznými, vztahy dítěte a rodičů se narušují, zejména v těch případech, kdy dítě mělo velké výchovné problémy, často není dlouhodobě řešena patologie rodiny – alkoholismus, gambling, domácí násilí atd. Toto jsou skutečnosti, které rozvolnění vztahů s biologickou rodinou napomáhají a její možnou sanaci omezují ne-li znemožňují úplně. V období po nařízení ústavní výchovy je dítě nejvíce ohroženo dlouhodobou ztrátou vazeb k biologické rodině.

Zkušenosti odborníků, kteří pracují s dětmi v ústavech ukazují, že největší snahu a odhodlání k pozitivním změnám v rodině mají rodiče během diagnostického pobytu jejich dětí a po nástupu do zařízení pro výkon ústavní výchovy. Po jednom roce pobytu dětí v ústavní výchově je snaha rodičů mizivá. Na odloučení od dětí si zvykají a někdy i v modelu občasných návštěv dětí nacházejí pozitiva.

Nedostatečná sociální práce v rodině dítěte, kterému byla nařízená ústavní výchova, vede ke zbytečně dlouhému pobytu dítěte v zařízení, ztrátě vazby na rodinu a snížení šancí na opětovné začlenění do rodiny či vyhledání vhodné náhradní rodinné péče. Na těchto praktických zkušenostech je postavena naše pomoc dítěti vrátit se rychle zpět do původní rodiny, případně jeho začlenění do rodiny náhradní.

Základním výchozím prostředím, kde budou vytypovávány děti a rodiny pro sanaci budou zařízení, ve kterých je realizována ústavní a ochranná výchova – a to zejména Diagnostický ústav Dobřichovice a síť Dětských domovů a Dětských domovů se školou ve Středočeském kraji.

Nezbytným předpokladem úspěšného výběru vhodných dětí a jejich rodin je úzká spolupráce s odborníky v rámci pracovišť OSPOD a dalších zařízení jako například SVP, PPP a řada nestátních neziskových organizací, které mají zkušenosti s doprovázením rodin.

I. Cíle navrhovaného projektu:

1. V rámci spolupráce státních organizací s nestátní neziskovou organizací (dále jen NNO) rozšířit a kvalitativně zlepšit služby pro rodiny s dětmi ohrožené sociálně

patologickými jevy – poradenství, intervence v rodině, příprava na vstup do institucionální péče a příprava návratu z institucionální péče, doprovázení rodiny po návratu dítěte dle potřeby.

2. V rámci sanace rodiny zajistit dostupnost informací pro rodiče, případně rodinné příslušníky dětí a naučit ty osoby z blízkého okolí dítěte, které mají zájem o ukončení ústavní výchovy dítěte takové dovednosti, které povedou ke snížení či vymizení důvodů pro umístění v ústavní výchově – (např. nácviky, videotréninkem interakcí, terapeutickou podporou, sociálně-psychologickou intervencí apod.).
3. Sjednocení odborných postupů zařízení pro výkon ústavní výchovy v rámci spádové oblasti diagnostického ústavu při zajišťování péče o děti s nařízenou ústavní výchovou a jejich rodin (vytvoření standardů).
4. Vytvoření stálého pracovního týmu odborníků k řešení nejsložitějších případů z oblasti sociální, výchovně-vzdělávací a zdravotní v rámci kraje – náplní bude posouzení, expertní stanoviska a doporučení v rámci individuálního posouzení jednotlivých závažných kauz či sociálně-patologických jevů.
5. Tvorba systému podpůrné odborné péče pro žadatele o osvojení a samostatně pro pěstounské rodiny při zvládání každodenních problémů spojených s výchovou dětí v náhradní péči – snaha o snížení „neúspěšných“ NRP, migraci dětí či případné návraty do zařízení s primárním zaměřením na podporu realizace hostitelské péče u dětí, které nemohou být umístěné do jiného typu náhradní rodinné péče.

II. Navrhované změny:

II. a) V oblasti institucionální péče:

(aktuálně je v síti zařízení spádově patřících pod DÚ Dobřichovice 517 dětí s nařízenou ústavní výchovou)

- **hlubší a intenzivní kontakt s biologickou rodinou** a to především v první fázi umístění dítěte v zařízení tak aby byly co nejméně narušeny citové vztahy mezi členy rodinného systému a následně v průběhu pobytu dítěte v zařízení v případě, že se dítě bude do rodiny vracet z důvodu zrušení nařízené ústavní výchovy.
- **kontakt s náhradní rodinou** v případě, že dítě je vhodné pro umístění do NRP
- **příprava dítěte na samostatný život po dovršení zletilosti** a případné doprovázení (výhledově i s pomocí dobrovolníků a asistentů)

II. b) Oblast náhradní rodinné péče

- **vytvoření stálého týmu odborníků**, kteří mohou pomoci řešit aktuální kolize u rodin s dětmi v NRP
- poskytována bude podpora i v případech, kdy rodina s dítětem v NRP bude ochotna spolupracovat s biologickou rodinou (ve smyslu **profesionalizace NRP**)
- na základě odborné diagnostiky v zařízení (DÚ) ve spolupráci s OSPOD provádět intenzivní **vytipování dětí vhodných k umístění do rodin** (v různých formách NRP – osvojení, tzv. „profesionální pěstouni“, hostitelská péče)

- vytvoření **systemu hostitelské péče** – realizovatelné zejména u dětí obtížně zařaditelných do NRP (vytipování rodin a dětí, diagnostika, individuální realizační plán průběhu, diagnostika, spolupráce instituce DD a rodinou apod.)
- **příprava žadatelů k přijetí dítěte do NRP** (ve spolupráci s OSPOD a odborným týmem) od vytipování dítěte až po předání dítěte do péče a prvotní doprovázení a následné poradenství
- příprava a realizace **tematických víkendů k problematice výchovy dětí se specifickými výchovnými potřebami** (spolupráce NNO a KÚ) – primární prevence, přednášky, poradenství ...)

III. Očekávané výsledky:

1. snížení počtů dětí v zařízeních pro výkon ústavní výchovy
2. zrychlení zařazování dětí do systému NRP
3. zajištění optimálních emočních a psychosociálních vazeb s biologickou rodinou, je-li to indikované
4. rozšíření nových forem péče o děti v zařízeních s možností konfrontace s přirozeným rodinným, emočně saturujícím prostředím – systém hostitelské péče
5. podpora rozvoje uceleného a jednotného systému péče o rodiny dětí s nařízenou ústavní výchovou – zajištění podpory rodinám, poradenství, doprovázení při návratu dítěte do rodiny – a s tím související úspěšnější resocializace jedinců
6. podpora rozvoje systému péče o rodiny, které přijímají do rodinného systému dítě s nařízenou ústavní výchovou – podpořit a zvýšit úspěšnost dětí v NRP
7. vytvoření výukových modulů pro rodiny s dětmi vyžadujícími specifické potřeby – v rámci primární prevence.

Přístup sociálního pracovníka k dítěti

PhDr. Dana Štěrbová, Ph. D., Palackého univerzita, Olomouc
Mgr. Svatoslava Kalábová, Krajský úřad Olomouckého kraje

Anotace:

Na bázi aktivního kontaktu sociálních pracovníků/pracovníků ve vzájemných interakčních modelech, vztahujících se k problematice dětí umístěných v pěstounských rodinách a v ústavních zařízeních, se vytvoří podpůrné vzorové podklady pro aktivní práci sociální pracovníce/pracovníka v kontaktu s dítětem.

Na základě uvedené anotace se do čtvrté pracovní sekce přihlásilo 32 účastníků semináře, v zastoupení funkcí sociální pracovníce/sociální pracovník, vedoucí OSPOD (oddělení sociálně právní ochrany dětí). Workshop byl veden interaktivními metodami- modelování, rozhovor, kasuistiky, využití metody „lana“. Přes počáteční pocity „odporu“ k metodám vedení semináře, se většina účastníků brzy aktivně zapojila a participovala na tématech workshopu. Ta vycházela především z očekávání účastníků a z teoretických podkladů, vztahujících se k dané problematice.

V materiálech MPSV ČR se konstatuje potřeba primárně se zaměřit na podporu ohrožené rodiny tak, aby byla zachována její integrita a aby rodina byla schopna poskytovat dostatečnou péči svým dětem.

Základním kamenem pro práci s ohroženou rodinou je kvalitní vyhodnocení situace a vytvoření funkční spolupráce mezi všemi subjekty, které mohou rodinu podpořit. Vždy za situace, kdy se rodina ocitá v nesnázích, sociální pracovník svolá tzv. případovou konferenci, které se zúčastní např. orgán sociálně-právní ochrany dětí, škola, lékař, nestátní nezisková organizace, rodiče atp. Tato skupina na základě společného vyhodnocení situace rodiny vypracuje individuální plán práce s rodinou a dítětem, v němž budou stanoveny konkrétní kroky k řešení vzniklé situace. Realizace plánu bude koordinována sociální pracovníci a bude průběžně vyhodnocována. Tímto způsobem bude zajištěna návaznost péče a zvýšena relevance zásadních rozhodnutí souvisejících s rodinou (například k odebrání dítěte dojde až po té, co budou zcela prokazatelně vyčerpány všechny možnosti podpory rodiny).

Potřeba případových konferencí a tématicky zaměřených seminářů byla velmi často frekventovaný výstup z práce účastníků našeho workshopu. Podle vyjádření sociálních pracovníků se jich však v běžné praxi realizuje minimum.

Stěžejním očekáváním a tématem workshopu se stala otázka:

„Jak navázat první kontakt s dítětem, když ho navštívíme v ústavu či v rodině?“

Další očekávání se již vztahovala k základnímu tématu, některá z nich citujeme:

„Jak zjistit, co si dítě myslí a co cítí?“

„Jak zjistit, jaké má dítě představy o budoucím životě?“

„Jak se ptát dítěte na citlivá témata?“

„Jak zjistit u dítěte v ústavní péči, zda chce do náhradní rodinné péče (NRP) ?“

„Jak ulehčit dítěti odebrání z rodiny?“

„Jak připravit dítě v pěstounské péči na kontakt s rodiči?“

„Jak pracovat s dítětem, které odmítá kontakt s rodiči?“

Abychom mohli pracovat s předloženými očekáváním, je potřeba se seznámit alespoň se základními postřehy k tématům: rodina a dítě v ní, zásady komunikace ve funkčních a dysfunkčních rodinách, zásady komunikace při jednání s dítětem, rodiči, zákonnými zástupci, pracovníky ústavní péče ...

Základy osobnosti se formují od raného dětství – za podílu vnějších i vnitřních faktorů, které se vzájemně prolínají, a působí tak v integrálním spojení – zděděné a vrozené zvláštnosti tělesné a psychické, vlohy a dispozice, které se v průběhu individuálního vývoje rozvíjejí na základě aktivní interakce jedinců s prostředím. Rodina s dítětem sehrává stěžejní roli v jeho socializaci (Štěrbová, 2004).

Prostředí rodiny je důležité, neboť v průběhu dětství je jeho vliv na formování osobnosti nepopiratelný.

Sobotková (2001) upozorňuje na význam rodinných vzorců chování, rodinných interakcí, opakující se sekvence komunikačních výměn. Tyto rodinné interakce jsou považovány za podstatu rodinného systému. „Nezáleží tedy ani tak na množství a závažnosti problémů rodiny jako na reakci rodiny na tyto problémy a na rozsahu, v jakém tyto reakce (tj. kvalita interakcí v rodině) poškozuje či znemožňuje fungování rodiny (Sobotková, 2001, 24, 25). *Děti si aktivně vybírají z rodinného prostředí podněty v závislosti na svých osobnostních charakteristikách a vstřebávají rodinnou atmosféru. Děti jsou již od narození aktivními členy a ovlivňují vztahy v rodině.*

Nejpodstatnější ve funkčních rodinách je vědomí nutnosti kooperovat, vnímání potřeb členů rodiny a vyhýbání se negativnímu nálepkování. Když se někdo projevuje z hlediska rodiny nepříznivě, je to vysvětleno a omlučeno tak, aby nebylo poškozeno sebehodnocení osoby, o kterou jde.

V dysfunkčních rodinách je nápadně mnoho negativních emočních projevů, od ironizování až k otevřenému a přímému napadání. Bývá pozorována až nepochopitelná hluchota ke stavu krajní psychické nouze některého člena. V méně extrémní podobě – nezáměr je demonstrován v podobě cynického zlehčování signálů nepohody nebo nespokojenosti. Vyskytují se i neskrývané projevy beznaděje a zoufalství.

Charakteristiky funkčních a dysfunkčních rodin jsou polární. Nevyplývá z nich, že např. funkční rodiny nemají spory, nemají komunikační nejasnosti, nemají rigidní stereotypy – takových projevů je však relativně méně, nepřevažují!!! (převzato dle Matouška, 1997)

Zásady při nekonfliktním jednání:

Otevřenost, nezlehčování, pravdomluvnost, přiměřenost vyjadřování, pochopení druhého – empatie, umět uznat chybu, neubližovat, nebýt vztahovačný, dovolit si „nevědět nebo nevědět si rady“, nemanipulovat, být vstřícný, neurážet druhé, neurážet sebe, nesnižovat se, neobviňovat sebe, neobviňovat druhé, nepřehánět, umět se ptát, chápat, i když nesouhlasím, neskákat do řeči, umět zůstat v klidu, ...

Pro sociální pracovníci/sociálního pracovníka je nesmírně důležité **umět dát povzbuzení a umět rozvíjet partnerský vztah ke všem zúčastněným.**

Aplikujeme to, co pozitivně působí v rodinném systému (např. Rappaportův model)(Rappaport, 1987) a co lze doporučit i pro vedení k plnohodnotným partnerským vztahům. Povzbuzení zahrnuje víru, kterou všichni participující členové mají,

existující síly a schopnosti, kapacitu stát se více kompetentním. Povzbuzení počítá se zkušenostmi, které v sobě dítě či dospívající má, které získal v průběhu životního vývoje, ze setkání, z událostí, které zažil. Tyto nabitě schopnosti může pozitivně v komunikaci a vztazích použít a současně se za pomoci druhých učit novým. Povzbuzení v oblasti spolupráce podporuje mezilidské transakce jako je vzájemnost, otevřená komunikace, vzájemná víra a respekt, spoluautorství a spolupráce. Povzbuzení k výkonu zdůrazňuje znalosti a schopnosti, které dítě či dospívající má nebo se dověděl následkem možností a mezilidských transakcí a slouží k osobnímu růstu, oprávnění, kritickému myšlení, pružnosti, soudržnosti a kolektivním akcím. Povzbuzení ve smyslu zdůraznění pocitu kontroly nebo vlivu, který dítě (dospívající) má s ohledem na různé aspekty svého chování.

V rámci povzbuzení a jeho účinků se můžeme pohybovat a směřovat k druhým, **k lásce**. Nedostává-li se komukoli dostatek povzbuzení, ale spíše obráceně, dochází ke srážení, což má často za následek sníženou sebeúctu a odcizení se druhým a v dítěti roste **obava**.

Aby byl sociální pracovník schopen dávat povzbuzení, nesmí vyhořet a musí znát základní potřeby dítěte dané věkové skupiny. Účastníci workshopu si tak vyzkoušeli na modelových situacích, které si sami nastrukturovali v menších skupinách, jak jednat a hovořit s dítětem batolecího věku, předškolního věku, mladšího školního věku, s dítětem v prepubertálním a pubertálním období.

Dospěli jsme k závěru, že je nutné plánovat návštěvy v rodině i v ústavu, následně je vyhodnocovat. Důležitými faktory v kontaktu s dítětem je znalost vývoje dítěte a jeho potřeb, neměnnost osoby sociální pracovnice/sociálního pracovníka v kontaktu s dítětem, zamezení náhlého opuštění dítěte, potřeba profesionálního přístupu s minimalizovaným mechanismu přenosu a protipřenosu. Z hlediska odborného zpracování výstupů z kontaktu s dítětem je vhodné, aby sociální pracovnice/sociální pracovník realizoval maximálně dvě setkání v rodině nebo v ústavním zařízení za den.

Z výstupů a závěrů workshopu můžeme konstatovat, že role sociální pracovnice/pracovníka je jednou z rolí, ve které vystupuje konkrétní osoba, což je velmi těžké, náročné, odpovědné a zatěžující, také s ohledem na tlak společenského okolí. Účastníci workshopu ve svých zpětných vazbách vnímali společnou práci jako podnětnou, motivující pro svou každodenní činnost v oblasti sociálně právní ochrany dítěte. V této souvislosti intenzivně pociťují potřebu dalšího vzdělávání v podobě tématicky zaměřených seminářů, případových konferencí, supervize a vhodného sebezkušenostně orientovaného sociálně psychologického výcviku.

Použitá literatura:

Kroky ke zlepšení péče o ohrožené děti (2007).

Retrieved 21. 9. 2007 from www.mpsv.cz

- Matoušek, O. (1997). *Rodina jako instituce a vztahová síť*.
Praha, Sociologické nakladatelství.
- Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology.
American Journal of Community Psychology, 15, 121–148.
- Sobotková, I. (2001). *Psychologie rodiny*.
Praha, Portál.
- Štěrbová, D. (2004). *Rodina a dítě s hluchoslepotou – význam copingových strategií*.
In *Současný stav a perspektivy péče o hluchoslepé v ČR – 2004*. Olomouc.

Nové postupy a metody v mezinárodní adopci

JUDr. Stanislava Kopecká,
Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, Brno

1. Úvod

Vážené dámy a pánové,
byla jsem oslovena poradenským centrem Triáda, abych Vás seznámila s novými podmínkami zprostředkování mezinárodního osvojení českých dětí do ciziny.

Začala bych od nejúčinnějšího nástroje ochrany zájmů nezletilých dětí při mezinárodním osvojení a tím je Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (dále jen Úmluva), která byla vydána v Haagu 29. května 1993. Úmluva vstoupila v platnost 1. května 1995 a pro Českou republiku vstoupila v platnost 1. června 2000.

2. Cíle Úmluvy

- a) vytvořit záruky toho, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovala v nejlepším zájmu dítěte a respektovala jeho základní práva uznávaná mezinárodním právem
- b) vytvořit systém spolupráce mezi smluvními státy zajišťující, aby byly tyto záruky respektovány a tak se předcházelo únosům, prodeji a obchodování s dětmi
- c) zabezpečit ve smluvních státech uznávání osvojení uskutečněných v souladu s Úmluvou

3. Postavení Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně a spolupráce s cizinou

Ústředním orgánem pro výkon práv a povinností uložených státní Úmluvou se stal Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (dále jen Úřad). A podle zákona

č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí se stal orgánem sociálně právní ochrany dětí, který je oprávněn zprostředkovat osvojení dítěte z ČR do ciziny a naopak.

Úřad jako ústřední orgán poskytuje také všeobecné informace a informace o českém právu v oblasti osvojení. V rámci mezinárodního osvojení spolupracuje výlučně s ústředními orgány nebo pověřenými organizacemi států, které podepsaly a ratifikovaly Úmluvu.

4. Evidence vedená Úřadem

Úřad vede pro účely zprostředkování osvojení:

- a) evidenci nezletilých dětí, pro které nebylo možno v České republice najít náhradní rodinnou péči v době 3 kalendářních měsíců od jejich zařazení do evidence dětí vedených Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR
- b) evidenci žadatelů vhodných stát se osvojiteli dětí z ciziny
- c) evidenci žadatelů vhodných stát se osvojiteli dětí z ČR

5. Nová metodika

Vzhledem k tomu, že můj příspěvek se týká nových postupů a metod v mezinárodním osvojení, podrobně se zaměřím na zpřísnující podmínky osvojení českých dětí do ciziny.

Začátkem loňského roku došlo k tragickému úmrtí českého dítěte v péči adoptivních rodičů ve Švédsku. Úřad pozastavil na několik měsíců činnost ve věcech zprostředkování mezinárodního osvojení a to do doby, než byla vypracována nová zpřísnující pravidla.

Ve spolupráci s MPSV vydal podrobnou metodiku, kde byly zohledněny postupy a praxe ostatních států a také specifika České republiky. Přistoupil k opatření, která jsou nad rámec požadavků Úmluvy a vedou ke kvalitnějšímu výběru žadatelů a větší ochraně dětí umístěných v zahraničí.

Žadatelé o osvojení nezletilého dítěte z ČR se s žádostí o zařazení do evidence obrací na Úřad prostřednictvím ústředního orgánu země, kde mají obvyklé bydliště. Žádost musí obsahovat náležitosti dle zákona č. 500/2004 Sb. správního řádu včetně příloh.

Jsou to: kopie osobních dokladů, rodný list, oddací list, doklad o zaměstnání a potvrzení příjmů, osvědčení o bezúhonnosti, dotazník, fotodokumentace, zpráva o sociálním šetření, zpráva o zdravotním posouzení, schválení žádosti o osvojení příslušným orgánem přijímajícího státu, kde je uvedeno, že žadatelé jsou vhodní a způsobilí k osvojení podle přijímajícího státu a kde je uvedena charakteristika dítěte, o které jsou schopni žadatelé pečovat.

Nově Úřad vyžaduje:

- a) **podrobnou zprávu o posouzení osobnosti vypracovanou psychologem, včetně vyšetření se zaměřením na odhalení případné psychopatologie**

b) písemný souhlas žadatelů s prováděním kontrol svěřeného dítěte do pre-adoptční péče v termínech stanovených Úřadem.

Žádost včetně příloh musí být předložena v českém jazyce. Zprávu o posouzení osobnosti žadatele posuzuje psycholog pro NRP. Pokud žádost obsahuje veškeré náležitosti, je v rámci správního řízení vydáno rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli. Úřad vyžaduje po jednom roce od zařazení žadatelů do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli aktualizaci příloh.

Úřad také vede evidenci dětí vhodných k osvojení do ciziny.

Spisová dokumentace dítěte obsahuje: přehledný list dítěte, zprávu o sociální situaci dítěte, zprávu o zdravotním stavu dítěte, zprávu o psychologickém vyšetření dítěte, kopii osvědčení o státním občanství, kopii rodného listu, doklad prokazující osvojitelnost dítěte, aktuální fotografii dítěte, dokumenty o dosavadním průběhu zprostředkování NRP pro dítě v ČR.

Úřad společně s psychologem pro NRP provádí tzv. matching čili párování vhodných žadatelů pro konkrétní dítě. O této skutečnosti informuje Úřad žadatele prostřednictvím ústředního orgánu přijímajícího státu a zasílá oznámení o vhodnosti, které obsahuje: zdravotní zprávu o dítěti, psychologickou zprávu o dítěti, prohlášení o osvojitelnosti, vyhodnocení vhodnosti žadatelů, aktuální fotografii dítěte.

Na základě oznámení o vhodnosti žadatelé zváží, zda mají zájem o seznámení se s dítětem a tuto skutečnost Úřadu sdělí prostřednictvím příslušného ústředního orgánu. Úřad pošle základní informace o žadatelích do ústavního zařízení a dohodne termín návštěvy. Základní doba, kterou jsou žadatelé povinni s dítětem strávit je 7 – 10 dnů. Během této doby navštíví ústavní zařízení odborný pracovník pověřený Úřadem. Jedná se většinou o pracovníka OSPOD, který vede spisovou dokumentaci dítěte. O průběhu návštěvy žadatelů vypracuje odborný personál ústavního zařízení ve spolupráci s odborným pracovníkem zprávu, kterou zašle Úřadu.

Po seznámení se s dítětem jsou žadatelé povinni Úřadu sdělit, zda mají zájem o svěření dítěte do jejich péče. Pokud Úřad obdrží kladné stanovisko z ústavního zařízení a žádost žadatelů o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů, oba ústřední orgány vydají podle čl. 17 Úmluvy souhlas s pokračováním řízení. V případě, že nemá dítě poručníka ustanoví dítěti kolizního opatrovníka, zahájí správní řízení a vydá rozhodnutí o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů. Úřad ve spolupráci s ústavním zařízením a opatrovníkem zajistí vystavení cestovního dokladu. Jakmile rozhodnutí o svěření nabude právní moci, je možné s dítětem vycestovat do přijímajícího státu. Budoucí osvojitelé obdrží při převzetí dítěte:

- a) pravomocné rozhodnutí o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů
- b) platný cestovní doklad
- c) rodný list dítěte
- d) propouštěcí zdravotní zprávu

- e) průkaz zdravotní pojišťovny
- f) očkovací průkaz

Po svěřením dítěte do péče budoucích osvojitelů jsou povinny ústřední orgány přijímacího státu zasílat Úřadu zprávy o prošetření dítěte v rodině a kvalitě poskytované péče, a to v souladu s čl. 20 Úmluvy. Příslušný pracovník pověřený k vypracování těchto zpráv navštíví rodinu a provede šetření. O šetření vypracuje zprávu, ke které je přiložena aktuální lékařská zpráva a fotografie dítěte. Úřad vyžaduje celkem 9 zpráv v těchto termínech:

- po 1 měsíci od umístění dítěte v péči budoucích osvojitelů
- po 3 měsících
- po 6 měsících
- po 9 měsících
- po 12 měsících
- po 18 měsících
- po 24 měsících
- po 36 měsících
- po 48 měsících

Po 6 měsících umístění dítěte v přijímajícím státě a po předložení 3 zpráv mohou budoucí osvojitelé podat žádost k Úřadu na vydání rozhodnutí o souhlasu s osvojením dítěte v cizině. O žádosti se rozhoduje v rámci správního řízení.

Úřadem je ustanoven opatrovník dítěte (pokud nebyl ustanoven poručník), ten obdrží kopie všech dosud doručených zpráv o umístění dítěte, je vydáno rozhodnutí o souhlasu s osvojením dítěte v cizině.

Jakmile dojde k osvojení v cizině, přijímající orgán zašle Úřadu doklad ve smyslu čl. 23 Úmluvy, kde je potvrzeno, že osvojení bylo provedeno v souladu s Úmluvou. Povinností Úřadu je o této skutečnosti informovat, a to v souladu s ust. § 25, odst. 9 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí:

- a) obecní úřad s rozšířenou působností,
- b) matriční úřad,
- c) krajský úřad,
- d) MPSV.

6. Závěr

Od 1. 6. 2000 se podařilo v zahraničí najít rodiny pro 260 dětí, které nebylo možné umístit v rámci NRP v České republice. Děti našly nový domov v Dánsku, Francii, Islandu, Itálii, Kypru, Německu, Rakousku, Španělsku, Švýcarsku. Snažíme se, pokud je to možné, neporušit sourozenecké vazby a svěřovat děti do jedné rodiny, pokud to možné není, alespoň do stejné země.

Závěrem bych Vás ráda seznámila s několika statistickými údaji.

Za letošní rok Úřad doposud umístil do ciziny 24 dětí:

- a) 17 chlapců, 7 dívek
- b) 17 dětí ve věku do 3 let, 7 dětí starších 3 let
- c) z toho 9 dětí do Německa, 6 dětí do Dánska, 1 dítě na Island, 2 děti do Itálie, 2 děti do Rakouska, 1 dítě do Španělska, 2 děti do Švédska a 1 dítě do Švýcarska
- d) nejvíce dětí umístěných do ciziny bylo z Ústeckého kraje

K některým právním aspektům náhradní rodinné péče: tzv. příbuzenská pěstounská péče

Doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph. D.
Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno

Anotace

Cílem příspěvku je odpovědět na právní otázku, zda právní řád České republiky umožňuje svěřeni dítěte do pěstounské péče prarodičům a jiným členům širší rodiny.

Prarodiče a nejbližší příbuzní dítěte a členové širší rodiny se zpravidla sami fakticky ujímají osobní péče o dítě, o které nemohou, nechtějí nebo nedokáží jeho rodiče osobně pečovat. A pokud nikoli, jsou a musí to být právě příbuzní dítěte, kdo bude v prvé řadě vyhledán a kontaktován orgánem sociálně-právní ochrany za účelem zajištění osobní péče o dítě v rámci náhradní rodinné péče.

Pěstounská péče není institutem, který by snad zákon zakazoval použít pro prarodiče a jiné členy širší rodiny. Skutečnost, že ustanovení § 45a–45d zákona o rodině prarodiče a jiné členy širší rodiny výslovně neuvádí, není sama o sobě argumentem svěřícím pro závěr, že příbuzenský poměr je pro pěstounskou péči kontraindikací.

1. Úvod

Cílem příspěvku je – jak napovídá anotace – snaha odpovědět na právní otázku, zda právní řád České republiky umožňuje svěřeni dítěte do pěstounské péče prarodičům a jiným členům širší rodiny. Na věc bude pohlíženo *nově*, v duchu klíčové ústavní zásady „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit to, co zákon neukládá“ a v duchu obecných principů, na kterých jsou budovány lidskoprávní dokumenty.

Při hledání odpovědi na výše položenou, poměrně jednoduchou, otázku je třeba vycházet z českého právního řádu; zejména z Ústavy České republiky (ústavní zákon

č. 1/1993 Sb., dále jen Ústava), z Listiny základních práv a svobod (vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., dále jen Listina), z Úmluvy o právech dítěte (sdělení č. 104/1991 Sb., dále jen Úmluva), z Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Evropská úmluva o lidských právech, sdělení č. 209/1992 Sb.), zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, (dále jen ZOR), zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, (dále jen ZSPOD), zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, (dále jen o. s. ř.).

2. Pěstounská péče: pojem, význam a účel a místo v systému institutů náhradní péče o dítě

Při výkladu platné právní úpravy pěstounské péče, při jejím definování a hledání jejího účelu, je třeba přihlídnout k civilizačním tradicím založeným obecným občanským zákoníkem, který osobní péči o dítě jinou osobou než rodičem upravoval pomocí institutu *převzetí do schovantství* (srov. § 186 o. z. o., kde kterého se osoba pečující o dítě se nazývala *pěstoun*).¹

Naopak, je třeba abstrahovat od politických rozhodnutí, která vyústila v „likvidaci“ pěstounské péče zákonodárcem záhy po komunistickém převratu. V důsledku kolektivizace na všech úrovních – a také, žel, kolektivizace výchovy dětí, jež vyústila v adoraci ústavní výchovy a v potlačení tradičních institutů náhradní péče o dítě v lidově-demokratickém zákoně o právu rodinném (srov. 265/1949 Sb.) a v jeho socialistickém nástupci, v zákoně o rodině (srov. zákon č. 94/1963 Sb., v původním znění), bylo na pěstounskou péči zcela zapomenuto,² podobně jako na jiné „buržoazní přežitky.“

Nicméně, v literatuře z období navazujícího na Pražské jaro se lze setkat s názorem, že „*pěstoun, vstoupil opět do našeho rodinného práva <skrze> § 45 zák. o rod. (...), podnikl tento krok <inkognito>, tj. v terminologickém odění jiného občana než je rodič dítěte...*“ což bylo důsledkem „*juristického odchýlení od tradičního právního pojmosloví*“ s cílem „*zalušit pravý stav věci.*“³ Jednalo se o ojedinělý, naprosto výstižný a poměrně odvážný názor z univerzitních řad, který vystihoval podstatu problému. Dodejme jen, že kdyby krátké období svobody tisku umožnilo rozvoj tradičního právního myšlení, nemuseli bychom si dnes klást výše položenou otázku.

Socialistický zákonodárce však záhy navázal na uvádění své ideologie do rodinného práva, což můžeme vidět i na dalším vývoji v sedmdesátých letech minulého

¹ K tomu srov. komentář v díle *Rouček, F., Sedláček, J.* : Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha: Linhart, 1935, díl první, s. 912 a násl.

² K tomu srov. *Radvanová, S.* : Jak dál v náhradní péči o dítě. K některým aktuálním otázkám. *Justiční praxe*, 2002, č. 6, s. 375 a násl.

³ Srov. *dílo Glos, J.* : Pěstoun, macecha a otčím se stěhují do našeho rodinného práva. *Právní obzor*, 1970, s. 519 a násl.

Docent *Josef Glos* byl autor řady odborných knih a studií a zejména vedoucí autorského kolektivu učebnice rodinného práva.

⁴ Srov. *Radvanová, S., Zuklínová, M.* : Kurz občanského práva. *Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 142 a násl.

století. Došlo totiž ke „znovuzavedení“ pěstounské péče do našeho právního řádu, a to v poměrně hybridní podobě (srov. zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči).⁴

Rok 1989 by ale měl být považován za mezník v diskontinuitě s dobou, kdy „právo bylo považováno za vůli vládnoucí třídy povýšenou na zákon.“ Zákon o rodině, budovaný původně na socialistických zásadách vyvěrajících z ústavy z roku 1960 (viz jeho původní znění), proto musí být dnes interpretován ve zcela jiném duchu. Je tedy třeba přivítat snahy o zcela nové nazírání rodinného práva, které bude umožněno například i tím, že úprava rodinněprávní problematiky bude opětovně začleněna do nového občanského zákoníku.⁵

Jde-li o naše téma, lze plně souhlasit s tvůrci pracovního návrhu nového občanského zákoníku v konstatování, že „... pěstounství je na místě také tam, kde vzhledem k příbuzenství zúčastněných není možné osvojení ...“.⁶

V dnešním pohledu proto můžeme zdůraznit následující právní teze, které vyplývají z platného českého právního řádu: Především, pěstounskou péčí je nutné interpretovat v souladu s ústavním pořádkem.

Dále je třeba konstatovat, že pěstounská péče je soukromoprávní institut.

Jde-li o její definování, jedná se o jednu z forem náhradní péče o nezletilé dítě v rodině, náhradní v plném slova smyslu ve vztahu k péči o dítě jeho rodiči.

*Její účelem je především služba dítěti.*⁷

Obsahem pak zejména osobní péče o dítě zajišťovaná třetími osobami, se zachováním jak statusových, tak osobních i majetkových vazeb dítěte na rodiče.

Z ústavního rámce právního řádu totiž vyplývá právo na respektování soukromého a rodinného života (viz čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech a judikaturu Evropského soudu pro lidská práva)⁸, ochrana přirozené rodiny a právo dítěte vyrůstat se svými rodiči (viz práva dítěte zakotvená v Listině základních práv a svobod – čl. 32, a Úmluvě: preambule, čl. 8, čl. 9), včetně práva dítěte na zachování rodinných svazků v širším slova smyslu (srov. čl. 8 odst. 1 Úmluvy).

Pěstounská péče musí být proto chápána jako náhradní řešení krize přirozené nukleární rodiny rodičů a jejich dítěte.

*Pěstounská péče by obecně měla být pojímána jako institut garantující zachování a rozvíjení přirozených vazeb dítě – nukleární rodina, rodiče, a to zejména prostřednictvím pravidelného styku.*⁹

⁵ V detailech srov. návrh paragrafovaného znění nového občanského zákoníku na www.justice.cz ze dne 10. 10. 2007.

⁶ K tomu Eliáš, K., Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde, 2001, s. 178.

⁷ Tak Šabatová, A.: Dítě je neoddělitelná součást rodiny. Náhradní rodinná péče, 2004, č. 3, s. 12 a násl.

⁸ Srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 2. 2002, věc č. 46544/99, *Kutzner v. Německo*, in Soudní rozhledy, 2003, č. 4, s. 142 a násl.: *Ačkoliv základním smyslem článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je chránit jedince před svévolnými zásahy veřejné moci, může jako doplněk existovat i pozitivní závazek obsažený v účinném „respektování“ rodinného života. Proto tam, kde vznikly rodinné vazby, musí stát v zásadě jednat způsobem, který umožní další rozvíjení takových vazeb, a podnikat opatření, která dovolí opětovné spojení rodiče a dítěte.*

⁹ Dojde-li i přes selhání mírnějších zásahů do přirozené rodiny k umístění dítěte do náhradního (rodinného) prostředí, mělo by toto řešení být chápáno jako *dočasně*. Aby nedošlo ke vzniku syndromu odcizení jak u dítěte, tak u jeho přirozených rodičů, je třeba, aby vazby mezi dítětem a jeho rodiči, případně prarodiči a dalšími příbuznými byly udržovány a rozvíjeny prostřednictvím styku (pěstounská péče s účastí rodičů – k tomu viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva *Kutzner v. Německo*, viz poznámka č. 5).

Jelikož se prarodiče a nejbližší příbuzní dítěte a členové širší rodiny mnohdy zpravidla sami fakticky ujímají osobní péče o dítě v krizi, o které nemohou, nechtějí nebo nedokáží jeho rodiče osobně pečovat, a nukleární rodině i dítěti tím pomáhají (dítě si nezvyká na cizí, má šanci na styk s rodiči a návrat zpět), neměla by být pěstounská péče jako tradiční institut náhradní péče o dítě v rodině pro prarodiče zakazována, nota bene bez zákonného podkladu.

*Pokud se prarodiče nebo nejbližší příbuzní fakticky neujmou osobní péče o dítě v krizi, jsou a musí to být právě příbuzní dítěte, kdo bude v první řadě vyhledán a kontaktován orgánem sociálně-právní ochrany za účelem zajištění osobní péče o dítě (srov. § 15 odst. 1 ZSPOD, *expressis verbis* „... zajištění péče příbuzným“).*

Nemám přitom na mysli žádné zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, ale práci s rodinou v nejširším slova smyslu (srov. § 1 odst. 1/ písm. c/ ZSPOD – „působení OSPOD směřující k obnovení narušených funkcí rodiny“).

Pokud tedy rodiče nemohou, nechtějí nebo nedokáží řádně zabezpečit výchovu dítěte a péči o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, jestliže rodiče svá práva zneužívají nebo závažným způsobem zanedbávají, jestliže nežijí, anebo jestliže to plně odůvodňuje psychický, fyzický nebo sociální stav dítěte, resp. míra jeho narušení, je v nejlepším zájmu dítěte, aby stát zajistil výchovu v jiném, náhradním prostředí, a to nejlépe v rodinném prostředí vytvořeném z nejbližších příbuzných dítěte, které bude po všech stránkách vyhovovat konkrétní, specifické situaci dítěte a jeho rodičů. Opět zdůrazňuji – s ohledem na ústavněprávní rámec – význam rodinného prostředí v nejširším slova smyslu.

Důležitým hlediskem je tedy při rozhodování obecně:

- a) situace rodičů dítěte, tedy posuzování možnosti návratu dítěte zpět (dočasná náhradní péče, trvalá náhradní péče se *statusovými důsledky*)
- b) fyzické, duševní a sociální zdraví dítěte (dítě zanedbávané, týrané, zneužívané, invalidní, skupina sourozenců apod.).

Jde-li o instituty náhradní rodinné péče,¹⁰ které zákon o rodině upravuje, je možné obecně volit:

- a) *osvojení* (§ 63 a násl. ZOR), které má *statusové důsledky*, což znamená, že z osvojitelů se právně stávají rodiče dítěte a proto tato forma náhradní rodinné péče je z podstaty věci a pro účel institutu osvojení pro prarodiče vyloučená (srov. § 63 ZOR, slova „vzniká takový poměr jako mezi rodiči a dětmi“),
- b) *pěstounskou péči* (§§ 45a až 45d ZOR),¹¹ c) *svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče* (dále jen svěření dítěte do péče dle § 45 ZOR), přičemž obojím je spo-

¹⁰ Jelikož právní řád České republiky preferuje péči v rodině před péčí kolektivní, není přehled forem kolektivní péče předmětem tohoto posudku.

¹¹ Od roku 1999. Do té doby pěstounskou péči upravoval zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Jak již bylo řečeno, socialistický zákonodárce pěstounskou péči zlikvidoval záhy po převratu.

lečné, že *nemají statusové právní důsledky* (dítě tedy právně zůstává spojeno se svými rodiči), a jejich účelem je *zajistit pro dítě osobní péči* pro dobu, po kterou bude na straně rodičů *překážka* bránící osobní péči o dítě, a to osobou nebo společně osobami (manžely), ke kterým bude mít dítě tzv. nejbližší, tj. prarodiči a členy širší rodiny (srov. výše uvedený ústavní rámec problematiky).

Zákon jak v případě svěřeni dítěte do péče, tak v případě pěstounské péče používá termín „*fyzická osoba*“. Samozřejmě, tyto osoby musí skýtat záruky řádné péče. V rámci snahy o potlačení významu kolektivní péče a o reformu soukromého práva v průběhu devadesátých let minulého století se oba instituty obsahově přiblížily. Rozdíly není možné uměle vytvářet, zejména s poukazem na neblahou historii a podivné instituty vzniklé dle politického zadání, „experimentálně originální“ za každou cenu, tedy i na úkor dotčených lidí.

3. Pěstounská péče jako institut určený prarodičům a dalším příbuzným a jiným členům širší rodiny: vyvrácení argumentů proti

- a) Sama skutečnost, že v ustanovení § 45 odst. 1 věta druhá ZOR upravujícím svěřeni dítěte do péče je uvedeno výslovně: „*Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěti*“, a v ustanoveních § 45a – 45d ZOR obdobné ustanovení chybí, nemůže být dostatečným argumentem pro závěr, že institut svěřeni dítěte do péče dle § 45 ZOR je určen pro prarodiče a jiné příbuzné a institut pěstounské péče pro nikoli příbuzné neboli pro dítěti „cizí“ osoby.
- b) Skutečnost, že pěstounská péče je státem zprostředkovávána, a svěřeni dítěte do péče dle § 45 ZOR nikoli, také není důvodem pro závěr, že pěstounská péče není vhodná pro prarodiče a jiné příbuzné, neboť se s dítětem „znají“, protože v ustanovení § 20 odst. 3 písm. b) ZSPOD je výslovně stanoveno, že „*Zprostředkování ... pěstounské péče se neprovádí, podala-li návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče fyzická osoba dítěti příbuzná nebo fyzická osoba blízká dítěti nebo jeho rodině*“. Z uvedeného lze pouze učinit závěr, že zprostředkování pěstounské péče se v případě prarodičů a členů širší rodiny nekoná, což je pochopitelné, nikoli že těmto osobám nesmí být dítě svěřeno do pěstounské péče.
- c) Skutečnost, že pěstounská péče je státem financována, a svěřeni dítěte do péče dle § 45 ZOR nikoli, opět nemůže být důvodem pro závěr, že pěstounská péče není vhodná pro prarodiče a jiné příbuzné, protože mají k dítěti vyživovací povinnost. Jen na okraj: ne všichni (srov. §§ 88 a násl. ZOR), a ne vždy, záleží především na jejich možnostech, schopnostech a majetkových poměrech (srov. 96 ZOR). Mnohdy mohou být velmi omezené, právě proto, že se ujali osobní péče o dítě nebo o skupinku sourozenců. *Celou věc je nutné posuzovat komplexně*. Je třeba, mimo jiné, odlišovat účel a cíl a soukromoprávní povahu institutu výživného od

účelu a cíle a veřejnoprávní povahy dávek pěstounské péče. Zejména je třeba vzít na vědomí, že v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociálně podpoře, již není diskriminační ustanovení, které umožňovalo přiznat odměnu za výkon pěstounské péče prarodičům jen v odůvodněných případech péče o dítě těžce zdravotně postižené apod. Citovaný zákon až do novely č. 242/1997 Sb., stanovil, že „odměna pěstouna *nenáleží, je-li pěstounem prarodič dítěte*“ (srov. § 40 odst. 3 ve znění před citovanou novelou). Z toho lze učinit závěr, že je-li pěstounem prarodič, dávky pěstounské péče, včetně odměny za její výkon, mu náleží vždy.

4. Pěstounská péče jako institut určený prarodičům a dalším příbuzným a jiným členům širší rodiny: argumenty pro

Pro výklad, že pěstounská péče je určena jakýmkoli fyzickým osobám, tedy i prarodičům a dalším příbuzným a jiným členům širší rodiny svědčí následující argumenty:

- a) *Pěstounská péče je soukromoprávní institut.* Ustanovení, která ji v zákoně o rodině upravují (srov. §§ 45a – 45d ZOR), je nutné interpretovat a aplikovat v duchu zásad ovládajících soukromé právo. Především je zapotřebí vycházet z ústavního rámce právního řádu a *parémie, že dovoleno je vše, co není zakázáno* (srov. článek 2 odst. 3 Listiny).
- b) *Pěstounskou péči, její rámec, skutečný účel a cíl, je po jejím zakotvení do zákona o rodině v roce 1999 nepochybně třeba chápat civilizačně tradičně,* tedy jinak než tomu bylo v době nesvobody, kdy byla upravena v poměrně hybridním zákoně o pěstounské péči (srov. zákon č. 50/1973 Sb.).
- c) Pěstounskou péči je třeba vnímat jako *institut vycházející z přirozeného, žádoucího a rozumného uspořádání věci*, jako institut, který má sloužit především nezletilým dětem. Nemohou-li děti žít se svými rodiči ve společné domácnosti, mají právo žít s tím, kdo jim je nejbližší, což jsou zpravidla prarodiče, příbuzní a členové širší rodiny.
- d) Jde-li o *katalog práv a povinností pěstouna*, zákon o rodině je specifikuje poměrně podrobně v ustanovení § 45c odst. 1 a 2 ZOR. Dle zákona je pěstoun povinen o dítě osobně pečovat. Při osobní péči pak vykonává přiměřené práva a povinnosti rodičů, právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Takto široce vymezená práva skýtají záruky jak dítěti, tak pěstounovi. Ve srovnání s institutem svěřeni dítěte do péče dle § 45 ZOR, kdy je na soudu, jak vymezi rozsah práv a povinností osob o dítě osobně pečujících, je pěstounská péče institutem, který se vyznačuje *předvídatelností a právní jistotou jak pro rodiče, tak pro dítě a pro pěstouny.*
- e) Pěstounskou péči *nelze pojímat jako péči „dlouhodobou“.* „Dlouhodobost“ jako pojmový znak pěstounské péče upravené v zákoně o pěstounské péči, který pěstounskou péči „spíše předurčoval“ pro osoby dítěti „nepříbuzné“, nebyl převzat do úpravy

pěstounské péče zakotvené do zákona o rodině (žel jako „dlouhodobá“ je pěstounská péče i nadále traktována, a to i odborníky). Pěstounskou péči je třeba chápat jako „dočasnou“ v pravém slova smyslu: do doby, než pomine krize u rodičů dítěte, „dočasně“ pak může osobní péči o dítě zajistit prarodič a příbuzný, což bude plně v zájmu dítěte. Svěření dítěte do pěstounské péče příbuzným umožní udržování pravidelného kontaktu dítěte a rodičů spíše, než kdyby bylo dítě svěřeno do péče osob cizích.

- f) *Pěstounská péče je státem financována.* Jak již bylo řečeno, skutečnost, že někteří příbuzní mají k dítěti vyživovací povinnost a někteří nikoli, je významná, nicméně u dávek pěstounské péče nejde jen o odměnu pěstouna, ale o mnohem více (srov. výše).¹² Nelze přehlížet nejlepší blaho dítěte. Jsou-li možnosti, schopnosti a majetkové poměry prarodičů velmi vysoké, lze z výživného dítěti spořit. Jsou-li naopak prarodiče ve svízelné finanční situaci, a ujmou-li se fakticky svého vnučete, zajistí osobní péči atd., není možné jim výživné stanovit. V této situaci (v praxi nejčastější) jim (a jim svěřeným vnukům) zajistí institutu pěstounské péče a jeho financování z veřejných prostředků nepochybně důstojný život. Jen na okraj: Česká republika je opakovaně kritizována za velký počet dětí v ústavech, jejichž provoz je nepochybně náročnější než financování pěstounské péče. Je obecně uznávaným faktem, že rodiny se dětí „vzdávají“ mnohdy z ekonomických důvodů. Tento aspekt věci je při posuzování vhodnosti tzv. příbuzenské pěstounské péče nepochybně také třeba vzít v úvahu. Vždyť ústavní péče je mnohem dražší než pěstounská.

5. Závěrečné úvahy

Jakákoli činnost kteréhokoli orgánu ve věci nezletilých dětí, ať už interpretační nebo aplikační, ať už orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo soudu, musí být vedena snahou o dosažení nejvyššího blaha dítěte (viz preambuli a čl. 3 Úmluvy), ke kterému nelze dospět pouze izolovaným historickým, jazykovým, systematickým nebo logickým výkladem zákona, ani mechanickým rozhodováním. Při interpretaci i aplikaci předmětných ustanovení není možné dojít k tzv. rychlému a jednoduchému řešení, ale je třeba mít na mysli především konkrétní situaci toho kterého dítěte a jeho přirozené rodiny.

Předním hlediskem jakékoli činnosti ve věci dětí musí být vždy vystihnutí pravého účelu toho kterého institutu (výklad účeloslovný, teleologický) a nalezení po všech stránkách vhodné a schopné fyzické osoby, která tento institut uvede v život.

Nikdo, ani orgány sociálně-právní ochrany dětí, nesmí desinterpretovat soukromoprávní zákon s ohledem např. na veřejnoprávní dopad na státní rozpočet ve věci dávek pěstounské péče.

¹² Jen na okraj: vyživovací povinnost k dítěti mají především jeho rodiče (srov. § 85 ZOR). Je věcí státu, aby výživné po rodičích vymáhal – má přece regres. Na argument, že dávky pěstounské péče mohou být zneužívány, a to i rodiči dítěte, kteří žijí (občas) ve společné domácnosti s prarodiči a svým dítětem, je možné říci, že jakékoli sociální dávky jsou zneužívány. Je opět věcí státu, jak se k této věci postaví.

Nikdo, ani orgány sociálně-právní ochrany dětí, nesmí zájemce o pěstounskou péči z řad prarodičů a jiných členů širší rodiny dítěte od uvedení institutu pěstounské péče v život zrazovat.

Nikdo nesmí platný právní řád (znovu)budovaný na tradičních evropských hodnotách interpretovat a aplikovat v duchu politických rozhodnutí a jejich legislativních výstupů započatých v průběhu tzv. právníké dvouletky po politickém převratu v roce 1948, jejichž důsledkem byla, mimo jiné, likvidace pěstounské péče jako takové ve prospěch péče kolektivní a různých „náhradních“ institutů (např. experimentálně originálního „svěření dítěte do výchovy jiného občana než rodiče“).

Cílem výchovy, jak v rodině přirozené, tak v náhradní, musí být vždy snaha o to, aby z dítěte vyrostl zdravý jedinec, a to ve smyslu definice vytvořené Světovou zdravotní organizací (WHO), podle které zdraví představuje stav tělesné, duševní a sociální pohody. V zájmu dítěte by nemělo být usilováno jen o blaho současné, ale i budoucí. Jakékoli rozhodnutí ve věci dítěte by tedy mělo směřovat k zajištění perspektivy jeho zdárného vývoje.

Také soud má povinnost hodnotit danou situaci v kontextu všech souvislostí a dospět k řešení, které pozitivně ovlivní budoucnost dítěte a jeho přirozené rodiny.

Především je nutné říci, že v dané věci *soud není vázán žádným návrhem*, ani návrhem orgánu sociálně-právní ochrany dětí (srov. § 81 odst. 1 o. s. ř.). Řízení může být zahájeno i bez návrhu a věc je projednávána v řízení nesporném ovládaném zásadou oficiality a zásadou vyšetřovací. Soud má povinnost vyšetřit situaci jak na straně rodičů, tak situaci v přirozené rodině dítěte (tedy míru narušení rodiny, možnost návratu dítěte zpět k rodičům), tak stav dítěte (fyzické, duševní a sociální zdraví dítěte, resp. míru jeho narušení). Důkazy, které v dané věci vyšly najevo, musí soud posuzovat každý jednotlivě a dále ve vzájemných souvislostech (srov. § 132 o. s. ř.) tak, aby mohl v zájmu dítěte učinit to nejlepší rozhodnutí, které bude vést ke zdárnému vývoji dítěte.

Cílem rozhodování by mělo být pojmout danou věc komplexně a vidět především dlouhodobější cíle, než krátkozraké řešení. Každé soudní rozhodnutí je individuálním aktem aplikace práva na konkrétní rodinnou situaci a specifické problémy daného dítěte.

Místo tečky závěrečné shrnutí:

Pěstounská péče není institut, který by zákon zakazoval použít pro prarodiče a jiné členy širší rodiny. Skutečnost, že ustanovení § 45a – 45d ZOR prarodiče a jiné členy širší rodiny výslovně neuvádí, nemůže být sama o sobě argumentem svědčícím pro závěr, že příbuzenský poměr je pro pěstounskou péči kontraindikací. Nezletilé dítě je tedy možné svěřit do pěstounské péče jak jeho prarodičům, tak jiným členům širší rodiny, je-li to v zájmu dítěte.

Z práce poradního sboru MPSV ČR

Bc. Sophia Dvořáková, MPSV ČR, Praha

PhDr. Miloslav Kotek, Trialog, Brno

Stát prostřednictvím orgánů sociálně-právní ochrany na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, krajských úřadech, MPSV a Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí poskytuje především odbornou pomoc při zprostředkování NRP a to jak dětem, pro něž je nutné nalézt rodinu, tak i žadatelům, kteří mají o zprostředkování zájem. Zprostředkování náhradní rodinné péče má být pro vývoj nezletilého dítěte účelné a vycházet z jeho potřeb. Dovolte, abych Vás seznámila s aktuálními údaji týkajícími se přehledu zprostředkování NRP za rok 2006 v rámci celé ČR (ČSÚ, 2006).

Tabulka 1. Umísťování dětí a mladistvých do náhradní rodinné, ústavní a ochranné výchovy

		Číslo řádku	Počet dětí celkem	Z toho do 15 roků
c	b	c	1	2
Vě sledovaném roce bylo umístěno na základě rozhodnutí do	péče budoucích osvojitelů (§19, odst.1a) zákona o SPO)	73	496	490
	osvojení	73a	516	492
	péče jiných občanů než rodičů (§45, odst.1 ZR)	74	1314	1090
	ústavní výchovy (§46, odst.1 ZR)	75	1974	1317
	ochranné výchovy (§ 22 zákona č. 218/2003 Sb.)	76	58	17
	péče budoucích pěstounů (§19, odst.1b) zákona o SPO)	77	298	293
	péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§46, odst. 1 ZR)	77a	289	225
Děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, které nebyly umístěny do ústavní péče		78	85	48

Tabulka 2. Pěstounská péče a poručenství

	Číslo řádku	Počet dětí svěřených do PP a poručenství k 1. 1.	Počet umístěných dětí za sledovaný rok	
			celkem	z toho zdravotně postižených
a	b	1	2	3
Pěstounská péče a poručenství celkem	89	6873	1233	53
Pěstounská péče	89a	4607	889	31
Poručenství	89b	2266	344	22

Tabulka 3. Pěstounská péče

	Počet pěstounských rodin				Vztah k dítěti		
	k 1. 1. sledované ho roku	ve sledovaném roce přibylo	ve sledovaném roce ubylo	celkem k 31. 12. sledovaného roku	prarodiče	jíný příbuzný	cizí
a	1	2	3	4	5	6	7
Pěstounská péče	4621	845	621	4845	2250	800	1761

Tabulka 4. Žadatelé o náhradní rodinnou péči

	Počet podaných žádostí o NRP			Vztah k dítěti		
	nevyřízených k 1.1.	podaných za sledovaný rok	nevyřízených k 31.12.	prarodiče	jíný příbuzný	cizí
a	1	2	3	5	6	7
Žadatelé o osvojení	2208	912	2341	x	x	763
z toho cizinec s hlášeným pobytem na území ČR	21	20	34	x	x	10
Žadatelé o pěstounskou péči	608	510	682	144	229	276
Žadatelé podle §78 zákona o rodině	78	170	54	89	139	46
Celkem	2894	1592	3077	214	364	974

Zprostředkování NRP MPSV za rok 2006**Tabulka 5. Celkový počet, forma NRP**

	počet dětí	počet žadatelů	forma NRP- osvojení	forma NRP - PP
zprostředkování NRP	45 *	35	15	30 ***
nezprostředkování NRP	31 **	26	3	28

* z toho 3 děti opakovaně, ** z toho 2 děti opakovaně, *** z toho 8 do SOS DV

Tabulka 6. Podněty ke zprostředkování NRP v roce 2006

podněty od	celkem	SOS DV	SNRP	SPRB	FOD	KÚ	NTM	MPSV
zprostředkování NRP	45	8	1	2	5	15	1	13
nezprostředkování NRP	31	0	0	6	12	11	0	2

použité zkratky:

SOS DV = Sdružení SOS dětských vesniček
SNRP = Středisko náhradní rodinné péče
SPRB = Sdružení pěstounských rodin Brno

FOD = Fond ohrožených dětí
KÚ = Krajský úřad
NTM = Natama
MPSV = Ministerstvo práce a sociálních věcí

Tabulka 7. Zprostředkování NRP z podnětu krajských úřadů v roce 2006

podněty od KÚ	celkem	JM	ZL	OL	MS	JČ	KV	KH	US	LB	MHMP	PA
zprostředkování NRP	15	0	1	1	4	2	0	0	2	2	1	2
nezprostředkování NRP	11	2	0	1	0	0	0	2	0	0	2	4

použité zkratky:

KÚJM = Krajský úřad Jihomoravského kraje
KÚZL = Krajský úřad Zlínského kraje
KÚOL = Krajský úřad Olomouckého kraje
KÚMS = Krajský úřad Moravskoslezského kraje
KÚJČ = Krajský úřad Jihočeského kraje
KÚKV = Krajský úřad Karlovarského kraje

KÚKH = Krajský úřad Královéhradeckého kraje
KÚUS = Krajský úřad Ústeckého kraje
KÚLB = Krajský úřad Libereckého kraje
MHMP = Magistrát hl. m. Prahy
KÚPA = Krajský úřad Pardubického kraje

Tabulka 8. ukazuje, že na základě rozhodnutí Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně došlo v 32 případech k zprostředkování osvojení do zahraničí

Preadopční péče u dětí svěřených do zahraničí v r. 2006

celkem	SNR	Dánsko	Itálie	Francie	Švédsko	Rakousko
32	12	10	5	2	2	1

Nyní bych Vás ráda seznámila s aktuálními údaji týkající se evidence dětí vedených v registru MPSV ČR, za účelem zprostředkování náhradní rodinné péče.

K dnešnímu dni vedeme v evidenci celkem 640 spisů. Z tohoto celkového počtu byla ve spisové dokumentaci u 152 dětí doporučena NRP formou pěstounská péče i osvojení, u 452 dětí byla doporučena pouze forma pěstounské péče, u 34 dětí byla doporučena NRP formou osvojení a ve 2 případech se jedná o děti vhodné do poručnické péče.

Tabulka 9. Evidence dětí MPSV k 1.10.2007 vedené za účelem zprostředkování NRP

celkem	PP	PP,O	O	Poručnická péče, O
640	452	152	34	2
100 %	70,63 %	23,75 %	5,31 %	0,31 %

Zprostředkování NRP MPSV za rok 2007 tj. k 2. 10. 2007

Tabulka 10. Celkový počet, forma NRP

	počet dětí	počet žadatelů	forma NRP- osvojení	forma NRP- PP
zprostředkování NRP	56*	47	13	43***
nezprostředkování NRP	28**	25	6	22

* z toho 3 děti opakovaně, ** z toho 2 děti opakovaně, *** z toho 2 do SOS DV

Tabulka 11. Podněty ke zprostředkování NRP v roce 2007

podněty od	celkem	SOS DV	SNRP	SPRB	FOD	KÚ	NTM	MPSV
zprostředkování NRP	45	8	1	2	5	15	1	13
nezprostředkování NRP	28	0	0	1	11	9	2	5

použité zkratky:

SOS DV = Sdružení SOS dětských vesniček

SNRP = Středisko náhradní rodinné péče

SPRB = Sdružení pěstounských rodin Brno

FOD = Fond ohrožených dětí

KÚ = Krajský úřad

NTM = Natama

MPSV = Ministerstvo práce a sociálních věcí

Jistě nikdo nepochybuje, že problematika náhradní rodinné péče je velice složitá, následkem čehož je i její uskutečňování v každém jednotlivém konkrétním případě mimořádně odpovědné. Je zcela mylná představa, že stačí dát dohromady dítě, které je z přijatých důvodů sociálně osiřelé a dospělé lidi, kteří po dítěti touží a mají dostatečný rodičovský potenciál a je vyhráno. Ve hře je mnoho faktorů.

Předně jsou zde vlastní rodiče dítěte, kteří selhávají ve své roli, často je známa pouze matka. Otázce těchto rodičů je věnováno velmi málo pozornosti – málo toho víme o genetickém vkladu, který předali svému dítěti, málo toho víme o jejich zacházení s dítětem než se ocitlo v ústavní péči a následně odchází do rodiny náhradní.

Je důležité, abychom nepracovali s neúplnými informacemi. Z výše uvedených důvodů se domnívám, že je nutné vypracovat osobní a rodinou anamnézu dítěte, individuální plán péče o dítě, tak, abychom měli dostatek informací o dítěti samém a o rodinném systému.

Mám-li hovořit o vztahu nezl. dítě x biologická rodina x sociální pracovnice, musím se zmínit o dalším faktu, na který bohužel velmi často narážíme ve spisech dětí – dovolím si jej uvést na příkladu:

- nezl. dítě nar. v r. 2002 je umístěno do ústavního zařízení
- v r. 2003 je OS nařízena ústavní výchova
- v další časové posloupnosti je zde r. 2005 kdy dochází k nahlášení nezl. na příslušný krajský úřad za účelem zprostředkování NRP

- za tímto účelem je spis dítěte je postoupen na MPSV v r. 2007
hovořím zde o čtyřech letech dítěte v ústavním zařízení – tzn. mimo rodinu

V tomto a i v jiných případech nám zcela chybí informace jak a zda vůbec se pracovalo s biologickou rodinou a kudy se vyvíjela situace nez. dítěte – zde se to týká čtyř let.

Z některé spisové dokumentace a bohužel i z rozhovorů se svými kolegy, je zřejmé, že ústavní výchova je mnohdy konečným řešením situace ohroženého dítěte či řešením dlouhodobým, namísto včasného a citlivého nalezení náhradní rodiny.

Je důležité porozumět prvkům, kritériím, možnostem, ale i rizikům, které systémem náhradní péče skýtá. Je nutné naučit se aktivně využívat všechny formy náhradní rodinné péče, které by odrážely potřeby konkrétního dítěte a konkrétní rodiny.

Současně je potřeba věnovat náležitou pozornost podkladům spisové dokumentace žadatelů o zprostředkování NRP. Je nutné si vyžádat vždy aktuální zprávy, během odborného posuzování žadatelů neopomenout zjištění postojů dětí žijících v rodině či jejich připravenost na přijetí dalšího dítěte. Není možné, aby po dobu tzv. čekání na dítě, která může trvat různě dlouho nikdo s žadatelem nekomunikoval. Je potřeba vytvořit vzájemnou důvěru mezi institucí a klientem, která je prvním předpokladem pro další spolupráci – jako je podpora rodiny, pomoc, doprovázení. Cílem pak je vytvořit síť služeb, které umožní kvalitní vzdělávání, výcviky, přípravu, pomoc a poradenství a přispějí tak k vytváření dobrých vztahů v rodině, k její optimální funkčnosti, ke skutečnému přijetí tzv. : „cizího dítěte“. Dalším úkolem je podpora rodiny v zátěžových situacích, které mohou nastat v různých obdobích přijetí dítěte. Tato systemtická péče má především preventivní charakter.

V současné době jsou ze strany MPSV ověřovány postupy aktivní práce se spisy dětí tak, aby se podařilo v zákonem stanovené lhůtě najít stabilní rodinné zázemí v zemi jejich původu. V tomto dvojitém prověřování postupů dochází k vytváření aktivních komunikačních kanálů mezi jednotlivými úřady v ČR a nestátními organizacemi, které mají pověření k výkonu SPO.

Hledáme rovniny spolupráce poradního sboru MPSV, poradních sborů krajských úřadů a všech zainteresovaných subjektů při vyhledávání žadatelů pro děti zařazené do evidence MPSV. Za účelem zodpovědného řešení situace dítěte jsou na jednání PS zvány subjekty participující v rámci tohoto procesu.

Výstupem jednání PS MPSV je vytipování vhodných žadatelů s případným doporučením KÚ týkajícím se doprovázení, podpory vzniklé rodiny a jejich navázání na potřebné služby.

Co uvést na závěr – určité změny je třeba provést především ve vnitřních postojích odborníků. Významně se jeví zamezení jejich stereotypního uvažování o klientech, tak i o formách náhradní péče. Tomu může napomoci systém celoživotního vzdělávání,

učení k otevřenosti přijímání nových informací a hledání řešení tíživé sociální situace s ohledem na potřeby klienta.

Hodně se hovoří o změnách v systému péče o opuštěné děti. Domnívám se, že zásadním řešením této situace by měla být skutečnost, aby v naší společnosti opuštěné děti nežily.

Evropská úmluva o osvojení dětí (Evropská úmluva)

Mgr. Petr Sedlák

Vznik Evropské úmluvy

Cílem Rady Evropy bylo vytvořit obecnou úmluvu o osvojení, do níž by mohly být začleněny i ustanovení týkající se mezinárodních osvojení. Byl zvolen přístup, při kterém byly do úmluvy začleněny jednak ustanovení, která státy musely začlenit do svého právního řádu a jednak ustanovení, u kterých bylo na vůli států, zda je přijmou či nikoliv. Cílem Evropské úmluvy je harmonizace práva smluvních států v oblasti osvojení tak, aby pravidla pro osvojení byla obdobná v co nejširším množství států Evropy. Podobnost práva v oblasti osvojení, která akcentuje zajišťovací prostředky pro ochranu práv dětí, je významným nástrojem ochrany práv dětí při osvojení a nejenom dětí, ale i budoucích osvojitelů a přináší významné prvky právní jistoty.

Základní body úpravy osvojení

Evropská úmluva už ve svém názvu jasně vymezuje, že se týká pouze osvojení dětí a ve svém textu již v době svého vzniku poměrně moderně a obsažně vymezuje pojem dítěte jako osobu, která ještě nedosáhla věku 18 let a za dítě není považována osoba, která se před dosažením 18 let osamostatnila (have been emancipated) buď uzavřením manželství nebo jiným způsobem.

Evropská úmluva jasně stanovila mimo jiné následující povinnosti:

1. povinnost soudních či správních orgánů rozhodovat o osvojení jako základní podmínku platnosti osvojení, soudní či správní orgány mohou rozhodnout o osvojení pouze pokud byla provedena nutná šetření ohledně osvojitele i osvojence.
2. povinnost zajistit před osvojením souhlas rodičů osvojence a podmínky za jakých mohou být souhlasy nahrazeny
3. na základě Evropské úmluvy mají mezi osvojencem a osvojitelem vzniknout stejné vztahy jako mezi rodiči a dětmi, zejm. vzniknou obdobné majetkové a osobní vztahy a dítě má právo na osvojitelovo příjmení
4. počet osvojených dětí nesmí být zákonem omezen
5. zákaz nepřipustných finančních výhod

Jedním ze základních ustanovení Evropské úmluvy jsou osvojení umožněny pouze manželským párům nebo osobám svobodným (Čl. 6) a bylo cílem a záměrem tvůrců osvojení umožnit právě pouze heterosexuálním párům nebo jednotlivcům. V rámci vymezení toho, kdo může být osvojitelem, Evropská úmluva upravuje i minimální věk, který musí dosáhnout osvojitel (Čl. 7). Jeho určení je věcí smluvního státu, ale musí být v rozmezí 21–35 let. Česká republika má k tomuto článku výjimku.

Evropská úmluva a její přijetí ve státech, se kterými Česká republika spolupracuje při mezinárodních osvojeních

Je zajímavé sledovat, které země, se kterými Česká republika spolupracuje při zprostředkování mezinárodních osvojení, jsou i smluvními státy Evropské úmluvy. Důvodem pro takové sledování je, že legislativa smluvních států v oblasti osvojení díky existenci Evropské úmluvy má alespoň základní právní instituty v oblasti osvojení velmi podobné.

Země, které jsou smluvními státy Evropské úmluvy a se kterými Česká republika spolupracuje při zprostředkování mezinárodních osvojení

Stát	Podpis	Ratifikace	Účinnost
Rakousko	5. 7. 1979	28. 5. 1980	29. 8. 1980
Spolk. rep. Německo	24. 4. 1967	10. 11. 1980	11. 2. 1981
Itálie	24. 4. 1967	25. 5. 1976	26. 8. 1976
Polsko	11. 3. 1996	21. 6. 1996	22. 9. 1996
Švýcarsko	3. 6. 1971	29. 12. 1972	1. 4. 1973
Švédsko *)	24. 4. 1967	26. 6. 1968	2. 10. 1968

*) Švédsko odstoupilo od Evropské úmluvy 7. 3. 2002 s účinky od 1. 4. 2002 v důsledku umožnění homosexuálním párům osvojevat.

Česká republika podepsala Evropskou úmluvu 15. 12. 1999, ratifikovala ji 8. 9. 2000 a v účinnost vstoupila pro ČR 9. 12. 2000.

Budoucnost Evropské úmluvy

V roce 2000 vydalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy Doporučení č. 1443, týkající se mezinárodních osvojení. Uvedené doporučení Parlamentního shromáždění, a to i za situace, že není právně závazné, jasně stanovilo, že „mezinárodní osvojení mohou vést k přehlížení dětských práv a což nechrání jejich nejlepší zájmy“, a doporučilo, aby co nejvíce členských zemí ratifikovalo Haagskou úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, která je v současnosti nejlepším prostředkem ochrany práv nezletilých dětí při mezinárodních osvojení.

Vzhledem ke společenskému vývoji v Evropě a změnám právních úprav v oblasti osvojení již v roce 1977 během 1. Evropské konference o rodinném právu ve Vídni

zazněl požadavek přezkoumat Evropskou úmluvu. Možnost změny Evropské úmluvy byla otevřena v roce 1988 na Komisi expertů na rodinné právo Rady Evropy, ale veškeré možné úpravy byly odloženy až po přijetí Haagké úmluvy, čili do roku 1993. Důvodem pro toto řešení situace byla snaha, aby veškeré změny Evropské úmluvy byly v souladu s nově přijímanou Haagskou úmluvou.

V roce 2002 Evropská komise pro právní spolupráci pověřila Komisi expertů na rodinné právo, aby přezkoumala Evropskou úmluvu a brala v potaz mimo jiné i Evropskou úmluvu o právním statusu dětí narozených mimo manželství a „Bílé papíry“ (zejm. princip 15 týkající se změn v oblasti práv otce dítěte dát souhlas s osvojením dítěte, i v případě, že je dítě narozeno mimo manželství).

Pracovní skupina pro revizi úmluvy o osvojení začala pracovat v roce 2003. Základem její činnosti bylo zhodnotit dosavadní fungování evropské úmluvy. Závěrečný text úmluvy a její výkladové zprávy byl schválen na zasedání pracovní skupiny 3. – 5. 7. 2006. Pokud úmluva bude přijata ve znění připraveném pracovní skupinou, mělo by dojít k naplnění výše uvedených principů.

Nový text úmluvy se snaží poskytnout prostor pro možnost přístupu co největšího počtu zemí. Snaží se reagovat na moderní společenské trendy v sociálně-právní ochraně dětí a poskytuje i dostatek prostoru pro činnost samotných států.

Základní směry úpravy:

- stále se týká pouze dětí, které nedosáhly osmnácti let, neuzavřely manželství ani se jinak právně neosamostatnily. Věk osmnáct let je brán jako obvyklý věk dospělosti a je v souladu s Úmluvou o právech dítěte
- o osvojení rozhoduje soud nebo jiný příslušný orgán. Cílem této úpravy je zabránění soukromých kontraktů ohledně dětí. Příslušné orgány mají povinnost osvědčit, že byly splněny všechny podmínky ochrany nejlepšího zájmu dítěte.
- osvojení musí být v nejlepším zájmu dítěte
- podmínky souhlasu rodiče s osvojením dítěte, dítěte, manžela, příp. registrovaného partnera osvojitele – úmluva stanovuje minimální standardy pro podmínky souhlasu s osvojením, nicméně státy mají právo ty podmínky dále specifikovat a konkretizovat. Určení doby, po kterou matka nemůže dát souhlas s osvojením dítěte, zůstává obdobné jako v současné úmluvě a za základ je považováno 6 týdnů, případně doba, která je považována za dostatečnou pro zotavení se z následků porodu. Pro osvojení je vyžadován souhlas dítěte, který musí být dán vždy, pokud dítě překročí věkovou hranici, kterou stanoví stát a která nemůže být nižší než 13 let.
- osvojit dítě společně mohou heterosexuální manželé, příp. registrovaní partneři. Státům je však umožněno povolit osvojení i párům stejného pohlaví a nesezdaným párům. Vzhledem k tomu, že zájmy dítěte musí být chráněny i v případě osvojení homosexuálními osvojiteli, je vhodné, aby osvojované děti získali co nejširší přístup k ochraně jejich práv, kterou jim poskytuje nově navrhovaná úmluva.

- Minimální věk, čili stanovení minimální věkové hranice, od které se osoba může stát osvojitelem, byl snížen na rozmezí 18 až 30 let. Zůstala zachována povinnost přiměřeného věkového rozdílu, který by měl být minimálně 16 let mezi osvojitelem a osvojencem.
- Je stanovena povinnost konkrétních šetření, týkajících se mimo jiné osobnosti, zdraví, sociálního stavu osvojitele a dítěte, jejich přání atd., která musí provést příslušné orgány před rozhodnutím o osvojení. Šetření by měli provádět k tomu určení a vyškolení sociální pracovníci.
- důležitým ustanovením v oblasti mezinárodních osvojení je, že dítě po osvojení musí získat občanství svých osvojitelů
- úmluva zakazuje rozhodnout o osvojení dříve, než bude rozhodnuto o žalobě putativního otce na určení otcovství. Výkladová zpráva uvádí, že obdobné platí i v případě putativní matky dožadující se určení mateřství.
- velmi důležitým, i když velice krátkým ustanovením, je povinnost již nejen sociálních pracovníků, ale všech profesionálů, podílejících se na osvojení, získat vhodné vzdělání v sociálních a právních aspektech osvojení. Toto ustanovení může mít poměrně dalekosáhlé důsledky na podmínky vzdělávání nejenom sociálních pracovníků ale zejm. právníků, mj. soudců, kteří se podílejí na rozhodování ve věcech osvojení, neboť takové osoby by měly získat alespoň minimální sociální vzdělání.

Case law Evropského soudního dvora pro lidská práva

Mgr. Petr Sedlák

Zdroje

<http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR>

http://www.hrcr.org/safrica/childrens_rights/

Rozhodovací praxe Evropského soudního dvora pro lidská práva v oblasti osvojení souvisí zejm. s porušováním čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech. Tyto případy souvisí s odnímáním dětí od jejich rodičů za účelem osvojení bez souhlasu rodičů.

A) Keegan vs. Irsko 18 EHRR 342 1994: Adoption: Child born out of wedlock

Krátce k pozadí případu:

Žadatel začal žít s přítelkyní zhruba po roční známosti, po uplynutí dalšího roku partnerka žadatele otěhotněla. Než uzavřeli manželství, partnerství se rozpadlo. Dítě

matka dala bez vědomí a souhlasu otce k osvojení. Otec žádal o poručnictví nad dítětem. Případ posuzovaly prakticky všechny irské soudní instance a nakonec potvrdily rozsudek o osvojení.

Rozhodnutí soudu:

Evropský soud pro lidská práva rozhodl ve výše jmenované věci mimo jiné tak, že:

- 1) došlo k porušení čl. 8 (právo na ochranu rodinného života)
- 2) došlo k porušení čl. 6 odst. 1 (právo na spravedlivý proces)

Závěry:

Vzhledem k čl. 8 Evropský soud pro lidská práva judikoval, že pojem „rodina“ nemůže být omezován pouze na vztahy založené manželstvím, ale patří pod něj i de facto rodinné vztahy tam, kde partneři žijí společně mimo manželství. Dítě se stává členem takové rodiny okamžikem narození. Vztahy mezi rodiči a dítětem vzniknou bez ohledu na to, že rodiče dítěte v okamžiku jeho narození spolu nežijí nebo jejich partnerství skončilo. Za nejvýznamnější rozpor s čl. 8 soud považoval, že irské právo umožnilo umístit dítě do osvojení bez souhlasu a vědomí otce krátce po narození, soud zároveň akcentoval význam pojmu „nezbytné v demokratické společnosti“.

Porušením čl. 6 odst. 1 soud spatřil zejm. v tom, že žadatel neměl možnost bránit se rozhodnutí irského soudu o osvojení, neboť nebyl stranou řízení o osvojení.

Související případy:

1. MARCKX v BELGIE (A/31) (1979) 2 EHRR 330.
2. JOHNSTON v IRSKO (A/112) (1986) 9 EHRR 203.
3. W v SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ (A/121-A) (1987) 10 EHRR 29.
4. BERREHAB v NIZOZEMÍ (A/138) (1988) 11 EHRR 322.
5. ERIKSSON v ŠVÉDSKO (A/156) (1989) 12 EHRR 183.
6. POWELL and RAYNER v SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ (A/172) (1990) 12 EHRR 355.
7. OPEN DOOR and DUBLIN WELL WOMAN v IRSKO (A/246) (1992) 15 EHRR 244.

**B) SÖDERBÄCK v. ŠVÉDSKO – 24484/94 [1998] ECHR 103
(28. října 1998)**

K pozadí případu:

Žadatel se seznámil v roce 1980 s K. W., ale nežili v trvalém partnerství. Z jejich vztahu se narodila (1982) dcera. Žadatel navštěvoval dceru (M.) pouze zřídka. V roce 1985 se žadatel seznámil s A. H. a v roce 1985 s ní začal žít. K. W. se seznámila v roce 1983 s M. W. a uzavřeli sňatek v roce 1989. Kontakty žadatele s dcerou byly stále pouze občasné, matka údajně kontaktům bránila. V roce 1987 požádal žadatel sociální orgány o zajištění kontaktů s dcerou, naopak M. W. požádal v roce 1988 o souhlas s osvojením M. a žadatel

v roce 1989 požádal soud o zajištění kontaktů s dítětem. Sociální rada doporučila souhlas s osvojením nevydat vzhledem k právu dítěte znát svého biologického otce a M. W. má v rodině dostatečné postavení. Soud nakonec dal souhlas s osvojením, neboť M. M. W. považuje za svého otce, od osmi měsíců ji vychovával a žadatel ji vídal pouze příležitostně, byť bylo kontaktům pravděpodobně bráněno matkou. Opravné prostředky, které žadatel použil, nebyly úspěšné.

Údajné porušení článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech:

V době povolení osvojení existovaly vztahy mezi žadatelem a M., čili existovala možnost zásahu do rodinného života žadatele, který je odůvodnitelný jen, pokud je v souladu s právem a může být považován za nutný v demokratické společnosti. V tomto případě soud posuzoval zejm. nezbytnost zásahu. Po právní stránce byl v souladu se švédským právem.

Rozhodnutí soudu:

K porušení čl. 8 v daném případě nedošlo.

Závěry soudu:

Obdobně jako v *Johansen v. Norsko* soud konstatoval, že došlo k trvalému přerušení rodinného života žadatele a jeho dcery. Na rozdíl od *Johansen v. Norsko* ale nešlo o odebrání dítěte do péče státu. Soud konstatoval, že stav případu byl ovlivněn matkou dítěte, která odmítala kontakty žadatele a dítěte. Osvojením však byly formalizovány fakticky existující rodinné vazby mezi matkou dítěte, dítětem a M. W. Důležitým bodem daného případu je fakt, že na rozdíl od *Keegan v. Irsko*, měly všechny strany sporu možnost vyjádřit se.

C) Johansen v. Norsko

Pozadí případu:

Žadatelka, poté, co v 16 letech opustila domov, v 17 otěhotněla a porodila syna C. Od té doby byl závislý na pomoci sociálních orgánů. C. měl od roku 1988 psychiatrické problémy, které vyvrcholily jeho odebráním z péče žadatelky a umístěním v ústavním zařízení dokonce za asistence Policie. Vztah žadatelky a C. byl psychiatry hodnocen jako „spíše chaotický“. V roce 1989 žadatelka opět otěhotněla a odešla do Osla. Odmítala kontakty se sociálními úřady. Po porodu dítěte kontaktovala nemocnice vzhledem k předchozí situaci sociální úřady, které rozhodly o dočasném odejmutí dítěte z péče žadatelky. Žadatelka nepodala proti rozhodnutí opravný prostředek. Dítě bylo umístěno do krátkodobé pěstounské péče a matce byly umožněny návštěvy 2x týdně. Úprava styku nebyla dána žádným formálním rozhodnutím. V případě žadatelky existovalo několik protichůdných posudků ohledně jejího psychického stavu, sociální orgány nicméně trvaly na pěstounské péči s výhledem na osvojení a matce měl být odepřen přístup k dítěti a utajena adresa pobytu dítěte. Obdobně rozhodla Norská

komise pro osvojení. C. utekl k matce do Osla a nadále s ní žil. Žadatelka opakovaně napadala rozhodnutí o odebrání dcery a byla opakovaně neúspěšná.

Otázky pro soud:

A) Došlo k zásahu do rodinného života? Ano

B) Byl zásah v pořádku po právní stránce?

B.1. Byl v souladu s právem? Kromě chyby v původním rozhodnutí ano, žadatelka neuspěla s argumentem, že právo bylo nepředvídatelné.

B.2. Byl cíl zásahu legitimní? Ano, směřoval k ochraně práv dítěte.

B.3. Byl zásah nutný v demokratické společnosti?

B. 3.1. Proces rozhodování – v pořádku

B. 3.2. Použité prostředky – převzetí dítěte do péče a odmítnutí přerušit ji v pořádku

B. 3.3. Zbavení rodičovské zodpovědnosti a právo styku s dítětem – pro zbavení rodičovské zodpovědnosti musí mít příslušný orgán velmi silný důvod, ale ze strany žadatelky neexistovaly důvody, proč ji byl odepřen styk s dcerou. Soud konstatoval, že mohlo dojít ke znovusjednocení matky s dcerou, nicméně by byla potřeba široká příprava předpokládající dobrou spolupráci všech zúčastněných. Převzetí do péče je dočasný prostředek a mělo být ukončeno, jakmile to okolnosti dovolí. Jeho cílem je znovusjednocení dítěte a rodiče a trvalé umístění dítěte do pěstounské péče je v rozporu s tímto cílem.

Rozhodnutí soudu:

Původní rozhodnutí s návštěvami 2x týdně bylo v pořádku. Vzhledem k tomu, že po té došlo ke zlepšení situace žadatelky, nebylo nové rozhodnutí, které matce neumožnilo styk s dítětem, v pořádku, neboť nebezpečí ze strany matky nebylo natolik závažné, aby odůvodnilo znemožnění styku matky s dcerou.

D) K. & T. v. Finland Eur. Ct. H. R. (Grand Chamber), 31 Eur. H. R. Rep 18, at para 154 (2001)

Okolnosti případu:

Žadatelova matka byla opakovaně hospitalizována z důvodů schizofrenie. V době, kdy očekávala třetí dítě, sociální orgány (Rada pro sociální péči) rozhodla umístit její druhé dítě do dětského domova. Umístění bylo chápáno jako krátkodobé podpůrné opatření. Jakmile se narodilo třetí dítě, bylo umístěno do veřejné péče na dětském oddělení nemocnice na základě rozhodnutí o „pohotovostní“ péči (emergency care order). Později byl rozhodnutím omezen styk matky s dítětem a dítě bylo umístěno do pěstounské rodiny.

Obsah stížnosti

Žadatel si stěžoval, že byla porušena jejich práva na ochranu rodinného života dle čl. 8 Úmluvy a že jim nebyla poskytnuta možnost efektivní nápravy, chráněná čl. 13

Stanovisko soudu:

Soud shledal porušení čl. 8 vzhledem k tomu, že děti byly předány do veřejné péče a odmítnutí přerušování této péče. Soud neshledal žádné porušení čl. 13

Odůvodnění:

Soud rozhodl, že národní orgány byly oprávněny přijmout výjimečná opatření po časově omezenou dobu v zájmu dítěte. Soud také určil, že žadatelé byli vhodně zahrnuti do procesu rozhodování, který vedl k normálnímu rozhodnutí ve věci a jejich zájmy byly ochráněny. Avšak omezení styku s dětmi bránilo znovusjednocení rodiny a stálý negativní postoj státních orgánů byl překvapující a nevhodný. Odejmutí novorozence od matky krátce po porodu bylo extrémně narušujícím opatřením, které nebylo ospravedlněno výjimečně přesvědčivými důvody vyžadovanými pro takovou situaci.

E) P, C. a S. v. Spojené Království

P (matka) občanka USA, C (otec) občan UK, S (dcera) oboje státní občanství. U P diagnostikována psychiatrická choroba (Munchausenův syndrom – u žen, předpokládají, že jejich děti jsou nemocné a snaží se je léčit), její dítě z prvního manželství jí bylo odejmuto. Byla odsouzena za ublížení na zdraví dítěti a musela se podrobit léčbě. Rozvedla se a potkala C (sociálního pracovníka zabývajícího se ženami s obdobnými problémy). S C později uzavřela sňatek. Během následného těhotenství P byly orgány UK v kontaktu s orgány USA ohledně provinění P a rodina byla sledována. P (matka) odmítla sdělit datum porodu. V průběhu těhotenství proběhlo několik setkání mezi žadateli, jejich právními zástupci, místními orgány a policií. Cílem místních orgánů bylo odejmutí dítěte z péče žadatelů z důvodů ochrany jeho zájmů vzhledem k diagnóze P. Po narození dítěte místní orgány požádaly o vydání „předběžného opatření“. S byla přes odpor rodičů odňata již v porodnici z jejich péče. P a C byl povolen kontrolovaný kontakt s dítětem 3x, později 4x týdně. S navázala dobré vztahy s P, C i prarodiči. Místní orgány nechaly zpracovat posudek na P a možnost ponechání S v její biologické rodině. Byla zpochybněna i možnost prarodičů pečovat o S a místní orgány proto požádali o uvolnění S pro osvojení. Soud rozhodl, že duševní nebo fyzický vývoj S by byl v ohrožení v případě, že by zůstala se svými rodiči. Opravné prostředky byly zamítnuty a dítě uvolněno pro osvojení. S byla později osvojena.

Stanovisko soudu:

Porušení čl. 6 odst. 1 ve vztahu k P a C

Porušení čl. 8 ve vztahu k P a C vzhledem k odnětí S po porodu
Porušení čl. 8 ve vztahu ke všem žadatelům vzhledem k řízením o péči o dítě a uvolnění
dítěte pro osvojení

Odůvodnění porušení čl. 8

Po celkovém zhodnocení všech skutečností soud dospěl k závěru, že k odnětí S krátce po porodu neexistovaly dostatečné důvody. Mimo jiné byla P upoutána po císařském řezu a v důsledku pooperačních komplikací na lůžko a nebylo možné, aby nějak výrazněji mohla ohrozit vývoj dítěte. Soud tedy shledal, že odnětí dítěte krátce po porodu nebylo „nutné v demokratické společnosti“ pro účely ochrany zájmu dítěte.

Ohledně uvolnění dítěte pro osvojení soud shledal největší pochybení v nedostatku právního zastoupení P a C během řízení a v časové blízkosti řízení. Žadatelé tak byly zbaveni možnosti efektivního slyšení u soudu.

Autoři příspěvků

Věra Bechyňová, DiS.
STŘEP, o.s., Senovážná 995/2, Praha
tel.: 224 232 261, e-mail: strep@centrum.cz, www.strep.cz

Bc. Sophia Dvořáková
MPSV ČR, Na Poříčním právu 1/376, Praha 128 01
tel: 221 921 111, e-mail: posta@mpsv.cz, www.mpsv.cz

Mgr. Veronika Hofrová
STROP, o.s., Dlouhá 2699, Zlín 760 01
tel: 571 110 896, www.strop-zlin.cz, e-mail: nrp@strop-zlin.cz

PhDr. Michal Chytrý
Kolpingova rodina Smečno, o.s., Wilsonova 588, Slaný 274 01
tel: 312 526 768, e-mail: navstivte@eumrodin.cz, www.dumrodin.cz

Mgr. Svatoslava Kalábová
Krajský úřad Olomouckého kraje, Jeremenkova 40, Olomouc 779 00
tel: 585 508 111, e-mail: s.kalabova@kr-olomoucky.cz, www.kr-olomoucky.cz

Mgr. Marta Konvičková
STŘEP, o.s., Senovážná 995/2, Praha
tel.: 224 232 261, e-mail: strep@centrum.cz, www.strep.cz

JUDr. Stanislava Kopecká
Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, Benešova 22, Brno 602 00
tel.: 542 215 443-5, e-mail: stanislava.kopecka@umpod.cz, www.umpod.cz

Mgr. Kristýna Kotalová
MPSV ČR, Na Poříčním právu 1/376, Praha 128 01
tel: 221 921 111, e-mail: posta@mpsv.cz, www.mpsv.cz

PhDr. Miloslav Kotek
TRIALOG, Collova 17, Brno 616 00
tel.: 542 221 501, e-mail: kotek@trialog-brno.cz, www.trialog-brno.cz

Doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D.
Masarykova univerzita Brno, Právnická fakulta, Veveří 70, Brno 611 80
tel.: 549 491 211, e-mail: zdenka.kralickova@law.muni.cz, www.law.muni.cz

MUDr. Drahomíra Peřinová
Dětské centrum Veská, Sezemice-Veská 21
tel.: 466 934 001, e-mail: mudr.perinova@seznam.cz

PhDr. Lenka Průšová
Diagnostický ústav pro mládež, Pražská 151, Dobřichovice 252 29
tel.: 257 710 049, e-mail: prusova.dobri@seznam.cz, www.dud.cz

PhDr. Eva Rotreklová
TRIADA - Poradenské centrum, o.s., Orlí 20, Brno 602 00
tel.: 542 211 619, www.triada-centrum.cz, e-mail: nrp@triada-centrum.cz

Mgr. Tomáš Řezníček
Dětský domov Lety, Pražská 151, Dobřichovice 252 29
tel.: 257 710 049, e-mail: tomasrez@quick.cz, www.dd-lety.wz.cz

PhDr. Dana Štěrbová, Ph.D.
Palackého univerzita, fakulta tělesné kultury, Křížkovského 8, Olomouc 771 47
tel.: 585 631 111, e-mail: kancelar@upol.cz, www.upol.cz

